

Kotona luonnossa:

Luontoperusteinen henkisyys omavaraistaloudessa
asuvien luontosuhteissa ja elämäntavoissa

Ilkka Juutinen

Pro gradu -tutkielma

Uskontotiede

Historian, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kevät 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Uskontotiede

Ilkka Juutinen

Kotona luonnossa: Luontoperusteinen henkisyys omavaraistaloudessa asuvien luontosuhteissa ja elämäntavoissa

Sivumäärät: 65 sivua, 2 liitesivua

Tämä pro gradu –tutkielma käsittelee omavaraistaloudessa asuvien luontosuhteita ja elämäntapoja suomalaisessa kontekstissa luontouskonnon ja -henkisyyden näkökulmasta. Tutkielmani tarkastelee sitä, minkälaisia merkityksiä omavaraisuuden taustalla vaikuttaa, minkälainen omavaraistalouksissa asuvien luontosuhde on, millaiseksi he kokevat ja käsitteellistävät muun elollisen maailman ja oman paikkansa suhteessa siihen, sekä minkälaisia uskonnollisia tai henkisiä ulottuvuuksia luontosuhteissa ja elämäntavoissa ilmenee.

Omavaraisuus on vaihtoehtoinen elämäntapa, johon liittyy luontokeskeiset arvot sekä pyrkimys yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen. Olettamuksena on, että kyseisistä elämäntavoista ja luontosuhteista voidaan havaita luontoperusteisen henkisyyden piirteitä sekä uskonnonkaltaisuutta, sillä suhde luontoon on ihmiselle hyvin yleinen tapa kokea yhteenkuuluvuutta johonkin itseään suurempaan kokonaisuuteen.

Aineisto koostuu lomakehaastatteluista, joihin on vastannut 61 vapaaehtoista henkilöä Facebookin omavaraisuus –ryhmistä. Aineistoa analysoidaan teoriaohjaavan sisältöanalyysin avulla. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu luontouskonnon ja -henkisyyden sekä animismin tutkimuksen ja teorian ympärille.

Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden luontosuhde on läheinen ja usein keskeinen elämää jäsentävä tekijä. Se on myös vastavuoroinen suhde, sillä luonnosta ihmiset saavat lähes kaiken minkä tarvitsevat, mutta luonnossa koetaan myös yhteenkuuluvuutta ja sitä halutaan suojella. Näin ollen luonnolla on niin itseisarvo kuin välinearvo. Luontoperusteinen henkisyys on merkittävällä tavalla läsnä aineistoissa, ja sitä ilmenee riippumatta siitä, onko henkilön maailmankatsomuksessa uskonnollisia piirteitä vai onko se puhtaasti luonnontieteellinen. Luontoarvojen lisäksi omavaraisuuden taustalla vaikuttavat muun muassa riippumattomuuden, itsenäisyyden, vapauden ja hyvinvoinnin arvot. Omavaraisuus ilmentää paluuta luontoon –aatetta ja ihannetta, joka on osa kulttuurista jatkumoa, mutta se on myös eräänlaista modernin kulttuurin uudelleen rakentamista.

Asiasanat: Omavaraisuus, omavarauskulttuuri, luontosuhde, luontoarvot, elollinen maailma, luontouskonto, luontohenkisyys, luontoperusteinen henkisyys, animismi, sisällönanalyysi, uskontotiede

Contents

1 Johdanto	3
1.1 Tutkimuksen aihe ja taustat.....	3
1.2 Omavarauskulttuuri	6
1.2.1 Omavaraistaloudet Suomessa	6
1.2.2 Back to the land	8
1.3 Luontosuhde.....	9
1.3.1 Ihminen, luonto ja ympäristö	9
1.3.2 Suomalainen luontosuhde	11
1.4 Aikaisempi tutkimus	13
1.5 Tutkimusetiikka	16
2 Teoreettinen viitekehys	16
2.1 Luontouskonto ja -henkisyys	16
2.2 Animismi ja elollinen maailma	20
3 Tutkimuksen toteutus.....	22
3.1 Aineiston esittely	22
3.2 Lomakehaastattelu	23
3.3 Sisältöanalyysi	24
4 Aineiston analyysi.....	25
4.1 Omavaraisuuden arvot ja merkitykset.....	25
4.2 Omavaraisuus ja luontosuhde	30
4.2.1 Kokonaisvaltainen luontosuhde	30
4.2.2 Inhimillinen ja muu elollinen maailma	34
4.2.3 Animismi ja luonnonsuojelu	42
4.2.4 Posthumanistinen näkökulma	44
4.2.4 Relationaalinen ja vastavuoroinen luontosuhde.....	46
4.2.5 Paluu luontoon ja kulttuuriin.....	48
4.3 Uskonnon ja henkisyyden merkitykset	51
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	56
Liitteet.....	60
Lähteet	62

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja taustat

‘‘Koen että ihminen voi paremmin eläessään näin ja että omavarainen elämäntapa on myös ihmiselle lajityypillinen’’ kertoo eräs tähän tutkimukseen osallistunut henkilö. Ihminen on muiden lajien tavoin elänyt ja kehittynyt pitkään vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, suorassa yhteydessä luontoon ja elämän perustarpeisiin. Metsästäjä-keräilijä-ihminen oppi kesyttämään ja jalostamaan luontoa, jolloin hän kenties kesytti myös itsensä. Maatalouden kehityksen myötä oli mahdollista pysähtyä, luoda kulttuuria, sivilisaatioita, tiedettä, ja maksaa muille perustarpeista. Tämä kehitys on mahdollistanut monelle suhteellisen korkean hyvinvoinnin tason, mutta yhä useampi kaipaa paluuta niin sanotun yksinkertaisen elämän äärelle, jonka eräs ilmentymä moderni omavaraiskulttuuri on.

Tutkielmani tarkastelee omavaraistalouksissa asuvien luontosuhteita, elämäntapoja ja maailmankatsomuksia suomalaisessa kontekstissa. Tutkin sitä, miltä läheinen luontosuhde ja omavarainen elämäntapa näyttää uskontotieteellisestä näkökulmasta. Olettamuksena on, että tarkastelemalla luontosuhteita omavaraisuuden kontekstissa, jossa luontokeskeiset arvot ja luonnonsuojelumotiivit ovat usein keskeisiä, voidaan havaita luontoperusteisen henkisyiden piirteitä. Suhde luontoon on ihmiselle eräs hyvin yleinen tapa kokea yhteenkuuluvuutta johonkin itseään suurempaan kokonaisuuteen.

Luontohenkisyiden teemat ovat tuttuja muun muassa 1800-luvun pohjoisamerikkalaisesta luontokirjallisuudesta. Esimerkiksi Ralph Waldo Emerson, Henry-David Thoreau, John Muir sekä John Burroughs olivat modernin ympäristöajattelun edelläkävijöitä. Villin luonnon transformoiva voima oli keskeinen teema varhaisessa luontokirjallisuudessa ja -filosofiassa, ja loi samalla perustan modernille luonnonsuojeluliikkeelle. (Gottlieb 2006, 151.)

Heaven is under our feet as well as over our heads. – Thoreau

Thoreau tunnetaan parhaiten *Walden*-teoksestaan, jossa hän kertoo kokeilustaan ja ajatuksistaan Walden-järven rannalla, jossa hän nuorena miehenä elää itserakentamassaan vaatimattomassa mökissään muutaman vuoden ajan luonnon rytmejä noudattaen ja kehittäen samalla filosofista ajatteluaan 1800-luvun transendentalismin hengessä. Thoreaun ajattelussa ja kokemuksissa korostui valtavirtaan kohdistuva yhteiskunnallinen kritiikki sekä luonnossa löydetty henkisyys ja todellinen minuus, joka poikkesi merkittävällä tavalla aikansa uskonnollisesta ajattelusta.

1960 ja -70 –luku oli pohjoisamerikkalaiselle maallemuuttoliikkeelle ja omavaraiskulttuurille merkittävää aikaa. Tämä oli eräänlaista kulttuurivallankumouksen ja ympäristöheräämisen aikaa, jolloin myös luontosuhteet joutuivat uudelleentarkastelun kohteeksi. Back to the land -aateen mukaan ihmisen tulisi palata juurilleen perusasioiden äärelle (Vuorio 2019, 24). Moderniin länsimaalaiseen elämäntapaan tyytymättömät nuoret muuttivat maaseudulle luonnonläheisen, omavaraisen, sekä usein yhteisöllisen elämän perässä luoden ekoyhteisöjä ja hengellisiä kommuuneja.

Yksittäisten ihmisten ja perheiden kiinnostus maallemuuttoa ja omavaraisuutta kohtaan on myös kasvanut viime aikoina. Yhä useampi suomalainen suhtautuu maaseutuun myönteisesti, johon liitetään erilaisia hyvän elämän mielikuvia, kuten aitoutta, luonnonläheisyyttä ja vapautta.¹

Tutkittavan ilmiön laajuudesta Suomessa voidaan päätellä jotain tarkastelemalla sosiaalisen median omavaraisuusryhmiä, josta myös tämän tutkimuksen aineisto on kerätty. Facebookin omavaraistalous –ryhmän jäsenmäärä on tätä kirjoittaessani 12 100 jäsentä, ja on jatkuvassa kasvussa.² Lisäksi vuonna 2020 Suomeen perustettiin ensimmäinen omavaraopisto Pohjois-Karjalan Valtimolle, joka järjestää kokonaisvaltaiseen omavaraisuuteen perehdyttäviä kursseja³. Hankkeen taustalla vaikuttavat omavaraisuuden parissa merkittävästi vaikuttaneet Lasse Nordlund vaimonsa Maria Dorfin kanssa.

Lähtökohtana tutkimukselle on yleinen ympäristöhuoli ja uskomus siitä, että vastaavanlaiset elämäntavat ja -polut lisääntyvät tulevaisuudessa ympäristöön ja hyvinvointiin liittyvien huolien, asenteiden ja arvojen muuttuessa. Jossain määrin tämä suunta lienee välttämätöntä tavanaomaisten elämäntapojen kestämyydestä johtuen. Lähtökohtana tutkimukselle on

---

¹ Maaseutubarometri 2020

² Omavaraistalous –Facebook-ryhmä

³ Omavaraopisto.fi

myös oma mielenkiinto aihetta kohtaan, sillä olen pitkään ollut kiinnostunut niin teoriassa kuin käytännössä kestävästä, vaihtoehtoisista elämäntavoista ja ratkaisuista. Ympäristöongelmien taustalla voidaan katsoa vaikuttavan ihmiskeskeiseen maailmankuvaan perustuva teknologinen, yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehitys, joka on johtanut luonnon tilan merkittävään heikentymiseen (Pesonen 1999, 13-14). Moderni omavaraiskulttuuri voidaan nähdä yhtenä reaktiona ihmiskeskeisyyttä korostavan yhteiskunnan ja kulttuurin normeille.

Tarkastelen omavaraiskulttuuria ja luontosuhteita luontouskonnon ja -henkisyyden teoreettisessa viitekehyksessä. Lisäksi animismin käsite ja tutkimus toimii teoriaa syventävänä lisänä.

Luontouskonnolla ja -henkisyydellä viitataan tässä sellaiseen merkitykselliseen luontosuhteeseen, jossa luonto on keskeinen elämää jäsentävä tekijä ja siihen koetaan yhteenkuuluvuutta. Se ilmenee luontokeskeisenä luontosuhteena, jossa luonto nähdään itsessään arvokkaana tai pyhänä.

Aineistoni on kerätty Facebookin kahdesta omavaraistaloutta käsittelevästä ryhmästä, jonne olen jakanut Google Forms –lomaketyökalulla luodun lomakehaastattelun. Lomakehaastatteluun vastasi 61 henkilöä vuoden 2021 marraskuun sekä vuoden 2022 tammikuun välisenä aikana.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälainen on omavaraistaloudessa asuvien luontosuhde?
2. Millaiseksi he kokevat ja käsitteellistävät muun elollisen maailman ja oman paikkansa suhteessa siihen?
3. Näkyykö uskonto tai henkisyys heidän elämäntavoissa ja luontosuhteissa?
4. Minkälaisia motiiveja ja päämääriä omavaraisuuden taustalla vaikuttaa?

Tutkielmani jakautuu johdantoon, teoreettisen viitekehyksen tarkasteluun, tutkimuksen toteutus – lukuun, aineiston analyysiin, sekä yhteenvetoon. Johdannossa tarkastelen tutkittavan ilmiön kulttuurista ja teoreettista taustaa, kerron tutkimuksen tehtävästä, merkityksellisyydestä ja tutkimuskysymyksistä, sekä kerron omasta asennoitumisesta tutkimuksen teemoihin. Johdannon alaluvuissa tarkastelen omavaraisuutta niin suomalaisessa kuin kansainvälisessä kulttuurisessa kontekstissa. Lisäksi tarkastelen luontoa ja luontosuhdetta filosofisesta näkökulmasta sekä suomalaisessa kulttuurisessa kontekstissa. Tarkastelen myös aikaisempaa tutkimusta, jonka pohjalta tutkimusaukkoni rakentuu. Viimeisessä alaluvussa käsitelen tutkimusetiikkaa.

Teoreettista viitekehystä käsittelevässä luvussa tarkastelen luontouskonnon ja -henkisyyden käsitettä ja teoriaa muutamien keskeisten tutkijoiden näkökulmasta. Tarkastelen myös animismin käsitettä, joka on perinteisesti ollut tutkijan työkalu alkuperäiskansojen uskomuksia tarkastellessa, ja jonka avulla ihmisten suhteita elolliseen maailmaan voidaan pyrkiä ymmärtämään syvällisemmin.

Tutkimuksen toteutus -luvussa kerron aineiston keruussa ja analyysissä käytetyistä menetelmistä. Kuvailen aluksi tutkimuksen aineistoa ja tämän keruuseen käytettyä menetelmää, sekä pohdin lomakehaastattelun hyötyjä ja haittoja. Lisäksi käsitelen aineiston analyysissä käytettyä metodologiaa, joka tässä tapauksessa on teoriaohjaava sisäältäanalyysi.

Aineiston analyysi jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen omavaraisuuden taustalla vaikuttavia merkityksiä, motiiveja ja päämääriä. Tarkastelen sitä, mitä omavaraisuus merkitsee vastaajille ja minkälaisia arvoja siihen liittyy. Tämän jälkeen analyysi tarkentuu ja kohdistuu vastaajien luontosuhteisiin, eli siihen, mitä luonto merkitsee vastaajille ja miten tämä ilmenee luontokokemusten kautta. Lisäksi tarkastelen sitä, minkälaisena ihminen nähdään suhteessa muuhun luontoon ja minkälainen vastaajien suhde on muihin luonnon olentoihin. Lopuksi kysyn merkitseekö uskonto ja henkisyys vastaajille jotain ja näkyykö tämä heidän luontosuhteissa ja elämäntavoissa. Kyseinen luku toimii samalla eräänlaisena yhteenvetona niistä luontohenkisyyden piirteistä, joita aikasemmin on noussut esille. Erillisten tulkintalukujen sijaan olen sisältänyt tulkintoja jo analyysilukuihin, ja näin ollen oma ajattelu on näkyvää läpi tutkimuksen.

1.2 Omavaraiskulttuuri

1.2.1 Omavaraistaloudet Suomessa

”Alussa olivat suo, kuokka ja Jussi.” Näillä sanoilla alkaa suomalaisen kirjallisuuden kenties tunnetuin aloitus *Täällä pohjantähden alla* (1959) –trilogian ensimmäisessä osassa. Skenaario on hyvin yleinen osa ihmiskunnan tarinaa. Uudisraivaajaperhe valtaa oman nurkkansa luonnon helmasta ja kovalla työllä hankkivat perustarpeensa luonnon ehdoilla. ”Muuttakaamme metsään ja heittäkäämme hiiteen tämän maailman pauhu”, julistaa Jukolan Lauri Aleksin Kiven *Seitsemässä veljeksessä* (1870), jossa veljekset pakenevat maailman vaatimuksia Impivaaraan.

Näin kotimaisen kirjallisuuden tutkijan Milla Peltosen mukaan omavaraisuus ilmenee suomalaisessa kulttuurisessa kuvastossa. (Peltonen 2020, 10.)

Ennen teollistumisen voimakasta kehitystä Suomen syrjäseuduilla elettiin pääsääntöisesti omavaraistalouksissa. Kyse ei ollut niinkään omasta valinnasta vaan olosuhteiden edellyttämästä pakosta. (Jokinen & Saaristo, 2002, 75.) Myös pula-aikana omavaraisuus oli välttämättömyys, jolla turvattiin kotitalouden ravinnonsaanti. Nyky-yhteiskunnassa omavaraisuus on tietoinen valinta, jonka taustalla vaikuttavat monenlaiset motiivit ja päämäärät. (Vuorio 2019, 23.)

Omavaraisuudella tarkoitetaan elämäntapaa, jossa perustarpeita pyritään valmistamaan itse joko kokonaan tai osittain. Tämä sisältää esimerkiksi ruoan, veden, suojan, energian ja vaatteiden itsenäisen tuottamisen ja keräämisen. Näin ollen kodista muodostuu elämän keskipiste, ja työ ja arki tapahtuvat ensisijaisesti kotipiirissä. Koti rakennetaan luonnollisen sijaintinsa ja ympäristönsä tietoisesti huomioon ottaen. Omavaraisuuden eettinen kotona luonnossa-aate on yksinkertaisen elämän ihanne ja periaate, jossa ihminen pyrkii toimimaan tuottajana kuluttajan sijaan. (Gould 2005, 2.)

Näin ollen omavaraisuus on usein myös yhteiskunnallista aktivismia, sillä vapaaehtoisella standardien laskemisella ihminen pyrkii omalta osaltaan vähentämään maapallon kuormitusta. Arjen aktivismi onkin yksi modernin omavaraisuuden keskeisiä piirteitä. Arjen aktivismilla viitataan siihen, että toimitaan toisin kuin mikä on tavanomaista. Omalla toiminnallaan muutetaan arkea niin, että se on linjassa oman arvomaailman kanssa, ja samalla mahdollisesti pyritään kohti laajempaa yhteiskunnallista muutosta. (Vuorio 2019, 60.)

Lasse Nordlundia pidetään modernin suomalaisen omavaraiskulttuurin eräänlaisena pioneerinä. Nordlund alkoi harjoittamaan omavaraistaloutta 1990-luvun alussa, ja ajan myötä hän saavutti kokonaisvaltaisen omavaraisuuden tason. Rakentamalla ja viljelemällä käsivoimin ja primitiivitekniikoita hyödyntäen hän on elänyt jopa alle viidelläkymmenellä eurolla vuodessa. Omavaraisuus on Nordlundille väline yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen. Kokeilujen ja tutkimuksien perusteella hän on tullut siihen tulokseen, että kulutusyhteiskunnasta irtautumalla ja omavaraistalouteen panostamalla voidaan löytää ratkaisuja kestäväen tulevaisuuden rakentamiselle. Toisaalta hän ei kuitenkaan näe kyseistä elämäntapaa realistisena ratkaisuna valtaväestölle, ellei jokin suurempi kriisi sitä vaatisi. (Nordlund & Dorf 2009, 3-27.)

Tässä tutkimuksessa omavaraistaloudella viitataan tosiasiasa osittaiseen omavaraistalouteen ja pyrkimykseen kohti omavaraisempaa elämäntapaa. Nordlundin harjoittama kokonaisvaltainen omavaraisuus on Suomessa harvinaista, ja omavaraisuus etenkin tänä päivänä on usein suhteellista ja astettainen prosessi. Tänä päivänä omavaraisuuteen kuuluvat myös kierto- ja vaihtotalous. Resursseja luodaan, kierrätetään ja vaihdetaan. Puhutaan siis vaihtoehtoisista talousmalleista, joilla luonnon kuormitusta vähennetään.

Kiinnostavaa on, että yhteiskunnan korkea elintaso, teknologinen kehitys sekä yhteiskunnan turvaverkot ovat usein sellaisia tekijöitä, jotka mahdollistavat vastaavanlaiseen elämäntapaan siirtymisen. Harva haluaa täysin katkaista yhteyksiä yhteiskuntaan, siihen hyödylliseen ja turvalliseen, jota yhteiskunta tarjoaa. Lapsille halutaan tarjota samanlaiset lähtökohdat kuin muillekin lapsille, terveystaloutta arvostetaan, ja usein myös palkkatöitä tehdään jossain määrin. Samalla moderni yhteiskunta voi näyttäytyä paikkana, johon ei voi aina luottaa ja joka ei aina kykene tarjoamaan riittävän merkityksellistä elämää. Ajankohtaiset ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvät kriisit ja haasteet saattavat herättää huolia, jolloin omavaraisuus ja varautuminen tuntuu turvalliselta ja järkevältä. (Vuorio 2009, 61-62.)

1.2.2 Back to the land

Suomalaista omavarauskulttuuria voidaan tarkastella laajemman maallemuuttoliikkeen kontekstissa. Back to the land –liikkeellä viitataan Yhdysvaltojen maallemuuttoliikkeeseen, jonka ensimmäinen merkittävä vaihe oli 1800- ja 1900 –luvun vaihteessa⁴. Historiantutkijan Dona Brownin mukaan kyseessä oli lama-ajan, teollisen vallankumouksen ja äkillisen kaupungistumisen aikaan saama reaktio, jossa tietyt äänekkäät toimijat kehoittivat taloudellisessa ahdingossa asuvia alemman keskiluokan ihmisiä muuttamaan maalle tai ostamaan lisämaata kaupungin ulkopuolelta, ja näin ollen panostamaan omavaraiseen elämäntapaan ottamalla vastuun omasta ruoantuotannosta. (Brown 2011, 3-6.)

Vuosi 1970 oli maallemuuttoliikkeelle merkittävä vuosi. *Mother earth news* –lehti julkaistiin Yhdysvalloissa ja sai muutaman vuoden sisällä puolimiljoona tilaajaa. Back to the land -

---

⁴ Back to the land –liike ei liity Yhdysvalloissa vuonna 1862 säädettyyn pientilalakiin, jonka mukaan jokaisella oli mahdollista saada 65 hehtaaria viljelymaata asuttuaan sillä ensin viisi vuotta. Pientilalain tarkoitus oli houkuttaa uudisasukkaita Yhdysvaltojen länsiosiin. Pientilalain kytökset kolonialismin tekevät tästä jossain määrin erilaisen ilmiön kuin mihin back to the land –liikkeellä viitataan. (Gould 2005, 2.)

kirjallisuus oli runsasta toisen maailmansodan jälkeen, ja ajatukset paluusta luontoon löysivät hedelmällisen maaperän pohjoisamerikkalaisen vastakulttuurin keskuudesta. Legendaarisen vuoden 1969 Woodstock festivaalin hymnissä lauletaan ‘got to get back to the land, and set my soul free’. Taloudellinen ahdinko ei todennäköisesti ollut merkittävä tekijä mallemuutolle 1970-luvulla, vaan tyytymättömyys valtavirtakulttuurin arvoja ja odotuksia kohtaan. On jopa arvioitu, että nimenomaan taloudellinen hyvinvointi teki nuorille mahdolliseksi vaihtoehtoisen elämäntavan valinnan. On katsottu, että 1970-luvun maaseutukommuunit ja -yhteisöt olivat ennenakemättömän materiaalsen hyvinvoinnin aikaansaamia ilmiöitä, joita asuttivat lähinnä varakkaista perheistä tulevat valkoiset nuoret. (Brown 2011, 205-206.)

Suomi teollistui ja urbanisoitui verraten myöhään, joten ‘suomalainen maallemuuttoliike’ on varsin erilainen ja tuorempi ilmiö. Kun Thoreau vuonna 1854 julkaisi *Walden*-kirjansa, ja Helen ja Scott Nearing sata vuotta myöhemmin julkaisivat Pohjois-Amerikassa *back to the land* –bestsellerinsä *Living the good life*, valta-osa suomalaisista eli edelleen hyvin perinteistä maalaiselämää. Vastakulttuurinen liike vaikutti myös Suomessa 1960 ja -70 -luvuilla, mutta painopiste näyttää olleen kulttuurin muilla alueilla. Suomalainen vihreä liike voidaan katsoa aktivoituneen laajemmin vasta 1980-luvulla ja suomalaiset ekokylätkin ovat syntyneet pääsääntöisesti viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana (Korpelainen 2021, 26).

1.3 Luontosuhde

1.3.1 Ihminen, luonto ja ympäristö

Luonto on biologisesti osa ihmisenä olemista ja olemme jatkuvassa vuorovaikutuksessa muun luonnon kanssa. Pelkästään ihmisen elimistössä elää lukematon määrä erilaisia mikrobeja, ja ympäristön mikrobiomi puolestaan vaikuttaa meidän mikrobiomiin. Jokaisella ihmisellä on jonkinlainen luontosuhde, joka erilaisista lähtökohdista ja maailmankatsomuksista riippuen koostuu erilaisista asenteista ja arvoista. Näin ollen luontokäsityksen ja –suhteen voidaan katsoa olevan ainakin osittain sosiaalinen konstruktio. (Lahti 2021, 75; Vainio & Paloniemi 2009, 4.)

Myös luonto-käsitteen määritelmä on ajan, ihmisen ja kulttuurin muovaama, ja sillä on historiallisesti tarkoitettu eri asioita (Haverinen ym. 2021, 17-18). Perinteisesti katsottuna luontoon kuuluvat kaikki luonnon ilmiöt, joka sisältää niin elollisia olentoja kuin perinteisesti

elottomana pidettyjä luonnon olioita, kuten kiviä. Luonto vaikuttaa myös esimerkiksi kvanttitasolla ja painovoiman kautta. Luonnontieteilijöiden keskuudessa on ehdotettu, että luonnollisuuteen tulisi suhtautua prosesseina ja alueina, joissa ihmisen jälki on vähäistä. Luonnossa esiintyvien prosessien muutoksia tarkastelemalla voidaan tehdä päätelmiä ihmisen vaikutuksesta luonnossa. Näin ollen luonto ja luonnollisuus on astettaista ja alkuperäinen luonto yhä harvinaisempaa. (Vuorisalo 2012, 46; Willamo 2012, 47.)

Ympäristöongelmien taustalla voidaan katsoa vaikuttavan vääristynyt suhde luontoon. Ympäristöongelmat ovat teknologisen kehityksen, väestönkasvun, sekä tavanomaisten käsityksien ihmislunnosta ja ihmisen suhteesta ympäristöönsä, yhdistelmä. (Pesonen 1999, 13-14.) 1960-luvulla syitä ympäristöongelmille etsittiin ihmisten asenteista ja arvoista, jolloin syntyi käsitys, että ympäristöongelmien taustalla vaikuttaa juutalais-kristillisestä maailmankatsomuksesta periytyvä ihmiskeskeinen maailmankuva (Pesonen 2020, 134).

Ympäristöfilosofiassa luontoarvot jakautuvat perinteisesti ihmiskeskeisiin ja luontokeskeisiin arvoihin. Luonto tarjoaa meille erilaisia resursseja ja kokemuksia, jolloin se on välineellisesti arvokas. Luonto voidaan nähdä myös itsensä vuoksi arvokkaana, ihmisen välineellisistä arvoista riippumattomana. Toisaalta voidaan katsoa, että arvot tarvitsevat aina arvottajan, ja että arvot itsessään ovat ihmislähtöisiä. Tästä näkökulmasta katsottuna ei lienee yllättävää, että maailmassa vallitsee ihmiskeskeinen arvomaailma. Mikäli hyväksymme ja kunnioitamme sitä, että jokainen luonnon eliö pyrkii elämään lajityypillistä elämää ja näin ollen kukoistamaan omassa potentiaalissaan, voidaan katsoa, että luonnolla on myös objektiivisia ihmisestä riippumattomia arvoja. (Pietarinen 2000, 38.)

Ihmisen arvomaailma on oletettavasti ollut luontokeskeisempi silloin, kun elinympäristöä on jaettu läheisesti muun luonnon kanssa. Luontokeskeiset arvot tarkoittavat, että ollaan halukkaita elämään luonnon ehdoilla. Modernissa kulttuurissamme luonto halutaan kuitenkin usein pitää hallinnassa ja riittävän turvallisella etäisyydellä. Luonto on monin tavoin näennäisesti ihmisen hallinnassa, mutta se on myös villi ja arvaamaton, ja näin ollen pelottava. Luonto ei siis täysin ole ihmisen hallinnassa, kuten sen perinteinen vastakohta – kulttuuri.

Ihmiskeskeiset arvot toteutuvat etenkin kaupunkikulttuurissa, jossa ihminen vie tilaa muulta luonnolta ja epämiellyttävä luonto pyritään kitkemään pois. Luonto saa välineellisen arvon

esimerkiksi silloin, kun ihmisten viihtyvyyden vuoksi rakennetaan puistoja ja istutetaan puita. Epämiellyttävä luonto, kuten rikkakasvit ja orgaaniset jätteet, ohjataan pois silmiemme alta tuntemattomaan lokaatioon. Näin ollen monet luonnolliset prosessit ja perustarpeiden lähteet jäävät kaupungissa asuvalle etäiseksi. (Kinnunen 2018, 24/10.)

Ihmisekeskeisen arvomaailman rinnalle on ehdotettu erilaisia luontokeskeisiä ympäristöfilosofisia teorioita, kuten sentientismiä, biosentrismiä ja ekosentrismiä. Sentientismin mukaan vain olennoilla, joilla on tunteita, ja jotka näin ollen kykenevät tuntemaan iloa ja kärsimystä, ovat moraalisesti merkityksellisiä. Biosentrismin mukaan jokainen elollinen luontokappalle on moraalisesti merkityksellinen. Ekosentrismin mukaan biosfääri ja ekosysteemi ovat moraalisesti merkityksellisiä yksittäisistä olennoista riippumatta. (Attfield 2015, 27-29.)

Missä määrin ympäristöfilosofiset teoriat tarjoavat käytännön ratkaisuja ympäristöongelmien ratkaisuun on kuitenkin kyseenalaista ongelmien kompleksisuudesta johtuen. Ympäristötutkijat puhuvatkin ‘’pirullisista ongelmista’’, sillä jo ongelman määrittäminen voi olla haastavaa. Tietty ongelma ei välttämättä ole ongelma toisesta näkökulmasta katsottuna, sillä myös ympäristöongelmien ratkaisussa inhimilliset intressit ovat usein keskeisiä. Lisäksi tietyn ongelman ratkaisu voi johtaa lukuisiin muihin ongelmiin. (Oksanen 2021, 152.)

Jokaisella ihmisellä on omakohtainen luontosuhde, joka näkyy arvoissa ja maailmankatsomuksissa moraaliteorioista riippumatta. Ihminen osana luontoa, mutta toisaalta tietoisena olentona, joka hahmottaa maailmaa poikkeuksellisella tavalla, luo keskenään ristiriitaisia luontosuhteita ja määritelmiä luonnolle. (Attfield 2015, 28-29; Oksa 2005, 7.)

1.3.2 Suomalainen luontosuhde

Suomi tunnetaan puhtaasta ja harvaan asutusta luonnostaan. Näin ollen myös suomalaiset tunnetaan luonnonläheisenä kansana. Suomi teollistui myöhään verrattuna muuhun Eurooppaan, joten Suomessa on eletty suhteellisen luonnonläheisesti poikkeuksellisen pitkään. Kuten muallakin maailmassa, olivat perinteiset luontouskonnot pitkään keskeinen osa myös suomalaisen kollektiivista kokemusmaailmaa.

Tänä päivänä Suomalaisten portti luontoon ja metsään on tyypillisesti kesämökillä vietetty aika. On arvioitu, että Suomessa on yli kaksimiljoonaa säännöllistä kesämökkeilijää ja puolimiljoona

virallista kesämökkiä.⁵ Suomalaiset ovat myös aktiivisia luonnossa liikkujia. Laajat luonnonsuojelualueiden, retkeilyreitistöjen, kansallispuistojen ja erämaiden verkostot ovat tehneet vaeltamisesta ja retkeilystä suosittua harrastusta. Jokamiehenoikeudet ovat Suomessa maailman laajimpia ja näin ollen tarjoavat ihmisille monenlaisia mahdollisuuksia harrastaa, liikkua ja yöpyä luonnossa, sekä kerätä luonnon antimia. Omavaraisuus tiettyjen ruoka-aineiden suhteen on mahdollista jo jokamiehenoikeuksien toteutumisessa.

Luonnonvarakeskuksen teettämien tutkimuksien mukaan yli puolet suomalaisista harrastaa kävelyä, pyöräilyä, marjastusta ja uintia luonnon vesissä, sekä luonnon katselua. Kaksi viidestä suomalaisesta harrastaa sienestystä, auringonottoa rannalla, pienpuiden keräilyä ja pilkkomista, maastohiihtoa, veneilyä ja kalastusta. Harrastuslajit vaihtuvat vuodenaikojen mukaan ja näin ollen aktiviteettien kirjo on monipuolinen.⁶ Luonnossa olemiseen ja liikkumiseen liittyviä terveysvaikutuksia on tutkittu laajasti eri tieteenaloilla, ja epäilemättä positiiviset vaikutukset ovat monelle luonnossa liikkujalle myös tuttuja.

Suomalainen luontosuhde voidaan siis katsoa olevan suhteellisen läheinen, mutta länsimaalaista kehitystä noudattaen kuitenkin etäinen ja jossain määrin välineellisiin arvoihin perustuva. Myös suomalaisille luonto on ensisijaisesti paikka, johon mennään harrastamaan, lomailemaan ja tekemään. Tämä ei silti tarkoita, etteikö hetkellisetkin luontokokemukset voisi tarjota elämän kannalta merkityksellisiä, jopa henkisiä kokemuksia. Luonnon virkistys- ja henkiset -arvot voidaan katsoa kietoutuvan toisiinsa, ja on mahdollista, että luontoharrastaminen voi herättää ihmisissä kiinnostusta syvällisemmän luontosuhteen luomiseen ja luonnonsuojeluun. (Kamppinen ym 2021, 108-117.)

Luonnon välineellistäminen ei myöskään tarkoita etteikö ympäristön tilasta oltaisi huolissaan. Yle Luonnon taloustutkimuksella teettämässä kyselyssä jopa 78 prosenttia suomalaisista luokittelee itsensä jossain määrin luontoihmiseksi, ja 76 prosenttia suomalaisista kertoi olevansa ainakin jossain määrin huolissaan luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä. Vastaajista 75 prosenttia oli puolestaan sitä mieltä, että talouskasvua ei pitäisi asettaa luonnon ja ympäristön edelle⁷. Missä määrin kyseiset luvut suhteutuvat laajempaan suomalaiseen väestöön on epäselvä,

---

⁵ Tilastokeskus-kotisivut: Suomalainen mökkikulttuuri

⁶ LUKE-kotisivut: Luonnon virkistyskäyttö

⁷ YLE-kotisivut: Yle-luonnon kysely

mutta vihjailevat vahvasti siihen, että luonto on suomalaisille myös muutakin kuin välineellisesti arvokas paikka⁸.

Suomalaisen luontosuhteen toinen puoli onkin metsäteollisuuden merkittävä yhteiskunnallinen rooli. Metsien taloudellinen merkitys on aina ollut Suomelle suuri, sillä Suomessa on pinta-alaan nähden enemmän metsää kuin missään muualla Euroopassa. 1600-luvulla Suomi oli maailman tärkein tervantuottajamaa, ja terva ensimmäinen maailmankauppataavaramme (Alho 1949, 13). Tänä päivänä Suomen metsämaasta 60 prosenttia on yksityisten ihmisten omistuksessa, joista yksi neljännes asuu kaupungeissa.⁹ Toisin sanoen yksi viidestä suomalaisesta omistaa metsää. (Vainio & Paloniemi 2009, 1.)

Suomen luonnon merkittävämpään resurssiin kytkeytyvä metsäteollisuus on kuitenkin myös suurin syy Suomen luonnon monimuotoisuuden katoamiselle.¹⁰ Taloudellisesti kestävä metsäteollisuus ei tällä hetkellä ole kestävää luonnon monimuotoisuuden kannalta johtuen puiden ja metsien lyhyestä elinkaaresta, jolloin myös monipuolisten ekosysteemien kehittyminen pysähtyy. Metsänomistus on usein sijoituskohte, jossa metsäyhtiöiden konsultointi on merkittävässä roolissa siinä miten metsää hoidetaan ja käytetään. Taloudellisen metsänomistajuuden vastakkaisena jännitteenä löytyy kuitenkin myös luonnonsuojelua korostavia metsänomistajia (Vainio & Paloniemi 2009, 10).

1.4 Aikaisempi tutkimus

Luontosuhteita on tutkittu uskontotieteen parissa muutamasta eri näkökulmasta. Pääsääntöisesti tämä on painottunut uskontotieteellisen ympäristötutkimuksen eli uskontoekologian kentälle, jossa fokus on uskontojen luontosuhteissa, eli siinä miten uskontojen maailmankuvat ja uskonnot instituutioina suhtautuvat luontoon ja miten nämä reagoivat ajankohtaisiin ympäristöhaasteisiin. Tämän lähestymistavan eräänlainen klassikkoteos katsotaan usein olevan Roy Rapaportin *Pigs for the ancestors* (1968), joka perustuu Rapaportin kenttätööhön Papa Uudella Guinella Maringa –heimon parissa, ja joka tutkii kulttuurin, talouden ja ekologian suhteita. Uskonnon ja ympäristön suhteita käsitteleviä kirjoituskokoelmia on runsaasti, ja usein niissä saavat äänen niin

---

⁸ YLE-kotisivut: Yle-luonnon kysely

⁹ MHY-kotisivut: Metsätietoa

¹⁰ WWF-kotisivut: Mikä metsäluonnolla on hätänä?

tutkijat kuin uskonnonharjoittajat. Mary Evelyn Tuckerin ja John Grimin lukuisat julkaisut, kuten kirjasarja *Religions of the World and Ecology* (1997-2004) sekä Tuckerin *Religion and Ecology* (2014) ovat mainitsemisen arvoisia. (Pesonen ja Kurenlahti 2020, 137.)

Luontouskontoja tutkivassa lähestymistavassa luontosuhteita tarkastellaan itsessään uskonnollisina. Siinä missä uskontojen maailmankatsomuksiin liittyy tietynlainen käsitys ihmisestä ja tämän suhteesta luontoon ja yli-inhimmilliseen, on modernin ympäristöheräämisen myötä erilaiset luontoperusteiset henkisyiden muodot yleistyneet, joissa uskonnolliset taipumukset ja näkemykset kohtaavat luonnontieteellisen ymmärryksen kanssa. Tutkimukseni jatkaa kyseistä tutkimusperinnettä.

Uskontotieteilijä Anna Lindfors tarkasteli ympäristöaktiivien luontosuhdetta *Luontouskonto osana pääkaupunkiseutulaisten ympäristöaktiivien luontosuhdetta* (2017) –pro gradu tutkielmassaan. Tutkimusaukkoni rakentuu jossain määrin suhteessa kyseiseen tutkimukseen, sillä tutkimuskohteemme sekä teoreettiset valintamme ovat hyvin samankaltaisia. Lindforsin käyttämä luontouskonto –teoria ja siihen liittyvä tutkimuskirjallisuus on tutkielmassani merkittävässä roolissa. Siinä missä Lindfors tarkasteli kaupunkilaisten luontosuhteita, minä tarkastelen maaseudulla asuvien luontosuhteita. Myös omassa tutkielmassani tarkastelun kohteena ovat eräänlaiset ympäristöaktivistit, joiden lähestymistavat kuitenkin poikkeavat kaupunkilaisten aktivismista.

Catherine L. Albanese kehitti luontouskonto -teoriaansa teoksessaan *Nature religion in America* (1990). Albanesen tutkimus osoittaa, että luontouskontojen piirteet ovat osa pohjoisamerikkalaista historiallista jatkumoa ja miten luonnon symbolinen rooli on ollut osana pohjoisamerikkalaisen kulttuurin ja identiteetin rakentumista. Albanese ei viittaa tarkkaan rajattuun yksittäiseen uskonnolliseen liikkeeseen vaan niihin merkityksiin, joita luonnolle on annettu Pohjois-Amerikassa 1700-luvulta lähtien. (Albanese 1990, 6-7.)

Bron Taylor puolestaan tarkastelee teoksessaan *Dark green religion: Nature spirituality and the planetary future* (2010) moderneja ja enemmän tai vähemmän sekulaareja luontokeskeisiä henkisyiden muotoja. Tummanvihreä uskonto on Taylorin vastine luontouskonto –käsitteelle. Taylorin lähtökohtana on halu havainnollistaa laajempaa globaalia vihreän liikkeen vaikutusta kulttuureille, ja tämän pohjalta spekuloi uudenlaisen globaalin maa-uskonnon syntymistä (Taylor

2010, 195-196). Taylor löytää tummanvihreän uskonnon piirteitä monenlaisesta yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta toiminnasta, kuten radikaalista ympäristöaktivismista, luonnontieteistä, taiteesta, populaarikulttuurista ja ympäristöpolitiikasta. Näin ollen tutkimukseni jatkaa etenkin Taylorin teorian ja havaintojen pohjalta tarkastelemalla sitä, missä määrin omavarauskulttuuri sopii Taylorin kuvaileman tummanvihreän uskonnon piiriin.

Suoraan omaa tutkimukseeni liittyen sekä Albanesen ja Taylorin perinnettä jatkaen Rebecca Kneale Gould tarkastelee teoksessaan *At home in nature: Modern homesteading and spiritual practice in America* (2005) luonto- ja kotikeskeistä omavarauskulttuuria luontouskonnon ja eletyn uskonnon viitekehyksessä. Gould tarkastelee moderneissa omavaraistalouksissa asuvia henkilöitä 1900-luvun back to the land -liikkeen kulttuurisessa viitekehyksessä. Hän tutkii sitä, miten omavaraisen elämäntavan valinneet ihmiset merkityksellistävät elämäntapaansa ja luontoa, ja millä tavalla heidän valinnat ovat osa syvällisempää henkistä etsijyyttä. Gould tarkastelee myös sitä, missä määrin aineisto täyttää eletyn uskonnon kriteerit, eli missä määrin pyhä rakentuu jokapäiväisessä elämässä ja arjen normeissa. (Gould 2005, 4-6.)

Omavaraisuutta ja luontosuhteita on tutkittu myös yhteiskunta- ja luonnontieteiden kentällä, ja näin ollen tarjoavat vertailevaa aineistoa esimerkiksi omavaraisuuden yhteiskunnallisia ulottuvuuksia tarkastellessa. Anni Leskinen tarkastelee pro gradu -tutkielmassaan *Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa: keinot, syyt ja elämänpolitiikka* (2019) sitä, millaisin keinoin kotitaloudet tavoittelevat omavaraisuutta ja minkälaisia syitä omavaraisuuden tavoittelun taustalta löytyy, eli millaisia elämänpoliittisia valintoja omavaraisuutta tavoittelevat henkilöt ovat tehneet. Hanna-Kaisa Vuorio puolestaan tarkastelee pro gradu -tutkielmassaan *Omavaraisuuteen pyrkivän kotitalouden arki ja sen merkitykset - Miten arkea rakennetaan suhteessa moderniin yhteiskuntaan?* (2019) omavaraisuuteen pyrkivien kotitalouksien arkea ja selvittää, millä tavoin pyrkimys kohti omavaraisuutta ilmenee jokapäiväisessä elämässä. Tutkielman painopisteenä on erityisesti omavaraisuuteen pyrkivien kotitalouksien elämäntapa ja sen peilaaminen vallitsevaan moderniin elämäntapaan. Lisäksi Pekka Korpelainen on maantieteen pro gradu -tutkielmassaan *Yhteisöllisyys, luontosuhde ja hyvinvointi yhteisöasumisessa – Monimetoditutkimus Suomen ekoyhteisöissä* (2021) tutkinut ekoyhteisöjen asukkaiden luontosuhteita, hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä, sekä niitä prosesseja, joissa nämä mahdollisesti muuttuvat.

1.5 Tutkimusetiikka

Tutkimukseni on toteutettu Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan tuottaman hyvän tieteellisen käytännön eli HTK-ohjeen mukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Kerroin osallistujille lomakehaastattelupyynnön yhteydessä tutkimuksen syyt, tavoitteet, aihepiirin, tietojen anonymiteetin ja salassapidon, tutkittavan oikeudet sekä muun olennaisen tiedon. Vastaajat esiintyvät tutkimuksessa anonyymeinä ja heihin viitataan järjestysnumeroina.

Haastattelulomakkeeseen vastanneet ovat antaneet suostumuksen aineiston keräämiseen ja vakuuttavat, että he ymmärtävät tietosuojailmoituksen, informointitekstin ja HKT-arkiston käytösäännöt. Suurin osa vastaajista on antanut suostumuksen aineiston arkistointiin. Mikäli suostumusta ei ole annettu arkistointiin, aineisto hävitetään. Aineisto arkistoidaan Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, jossa se on jatkokäytössä arkiston käytösääntöjen mukaisesti.

Tutkimusetiikkaan olen kiinnittänyt erityistä huomiota aineiston analyysissä ja tulkinnoissa. Tämä johtuu omasta positioinnista suhteessa tutkimuksen teemoihin. Tutkimuksen teemat ovat itselleni läheisiä, jolloin eräänlainen tutkimusaktivistinen ote on välttämättä läsnä tutkimuksen toteutuksessa. Minulla on entuudestaan taustatietoa ja -kokemusta tutkimuksen teemoista, ja tämä on ollut varsin hyödyllistä tutkimuksen näkökulmia ja tutkimuskysymyksiä pohtiessa. Samalla olen pyrkinyt jatkuvasti haastamaan mahdollisia ennako oletuksiani ja näkemyksiäni liittyen tutkittaviin teemoihin ja antamaan äänen mahdollisimman monelle erilaiselle näkemykselle.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Luontouskonto ja -henkisyys

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu luontouskonto-käsitteen ja siihen liittyvän tutkimuksen ympärille. Catherine Albansesen kehittämän luontouskonto-käsitteen rinnalla suosin tässä tutkimuksessa myös luontohenkisyyden ja luontoperusteisen henkisyyden käsitteitä, jonka määritelmä rakentuu aikaisempien luontouskonto määritelmien ja tutkimusten pohjalta. Lisäksi

animismin tutkimus ja teoria on tutkimuksessani olennaista, sillä se tarkentaa ja syventää tiettyjä luontouskonnon piirteitä.

Katson, että luontohenkisyys voi käsitteenä olla hyödyllisempi tässä kontekstissa, sillä tarkastelun kohteena ei ole uskonnollinen yhteisö, eikä ole syytä olettaa, että tutkimukseen osallistuvat olisivat niin sanotusti perinteisellä tavalla uskonnollisia. Lisäksi henkisyyden käsite on hyödyllinen silloin, kun tarkastelun kohteena on ihmisen sisäinen kokemusmaailma ja tämän suhde ulkoiseen maailmaan; eli maailmankatsomus ja arvomaailma, ja sen suhde luontoon.

Luontohenkisyydellä viitataan tässä sellaiseen syvään ja merkitykselliseen luontosuhteeseen, jossa luonto toimii keskeisenä elämää jäsentävänä tekijänä. Se ilmenee luontokeskeisenä tai syväekologisena¹¹ luontosuhteena ja yhteenkuuluvuuden tunteena, jossa luonto nähdään itsessään arvokkaana ja pyhänä. Filosofi Roger Gottlieb mukaan luontosuhteen henkinen ulottuvuus ilmenee minuuden ja egon ylittävissä luontokokemuksissa. Näin ollen se on yhteenkuuluvuuden ja merkityksellisyyden kokemusta suhteessa itseään suurempaan kokonaisuuteen, jota voidaan kutsua esimerkiksi luonnoksi tai jumalaksi. Ominaista vastaavanlaiselle kokemukselle on usein sen positiiviset seuraukset, jotka voivat näkyä esimerkiksi mielenrauhan, elämänilon, kiitollisuuden ja syvän kunnioituksen kokemuksina. (Gottlieb 2006, 151.)

Vaikka suosin ensisijaisesti luontohenkisyys -käsitettä, se rakentuu aikaisemman luontouskonto-tutkimuksen pohjalta. Luontouskonto on Catherine Albanesen kehittämä akateeminen työkalu, jolla hän tarkastelee Pohjois-Amerikan historian sellaisia uskonnon ja henkisyyden kulttuurisia ilmentymiä, joissa luonto on ollut keskeisessä symbolisessa roolissa. Myös Bron Taylor on tutkinut luontouskontoja, mutta tekee sen itse rakentamallaan tummanvihreän uskonnon käsitteellä, jonka avulla hän tarkastelee erilaisia moderneja luontokeskeisiä kulttuurisia ilmiöitä. Taylorin moderniin ympäristöjatteluun kytkeytyvä määritelmä ja teoria on luontohenkisyys-käsitteen rakentumisen kannalta läheisempi ja helpommin sovellettavissa.

---

¹¹ Norjalaisen filosofi Arne Naess kehitti vuonna 1973 syväekologian käsitteen. Naessin mukaan valtaviiran ympäristöliike on pinnallista ja ihmiskeskeistä, ja ajaa lähinnä kehittyneiden maiden lyhyen tähtäimen etuja. Syväekologiaan kuuluu luonnon moninaisuuden ja kaiken elollisen arvostaminen sekä paikallisen omavaraisuuden vaaliminen. (Takkinen 2015, 8.)

Ennen kuin palaan luontouskonnon tarkasteluun, on syytä tarkastella uskonnon käsitettä itsessään. Tutkimuskohdettani on luontaista lähestyä funktionaalisella uskonnon määritelmällä, joka mahdollistaa monenlaisen ilmiön soveltamisen uskontotieteellisessä kontekstissa¹². Näin ollen uskonto voidaan ymmärtää esimerkiksi uskomuksien ja harjoitusten joukkona, joiden avulla ihminen kamppailee elämän perimmäisten huolenaiheiden kanssa (Yinger 1970, 7). Koska omavarainen ja luonnonläheinen elämäntapa on polku löytää ja luoda olemassa ololle merkityksiä, voidaan ilmiö tulkita uskonnoksi tai uskonnonkaltaiseksi (Gould 2005, 6).

Uskonnon funktionaalista roolia voidaan tarkastella Teemu Tairan notkean uskonnon käsitteen avulla. Taira viittaa notkealla uskonnolla modernisaatiossa tapahtuviin muodonmuutoksiin uskontojen kentällä, jossa uskonnon harjoittaminen paikantuu uudenslaisiin muotoihin ja konteksteihin, joita ei arkimerkityksessä aina mielletä uskonnoiksi. Uskonto ei nykypäivänä ole välttämättä muusta kulttuurista erillään oleva instituutio tai opillinen järjestelmä, vaan se ilmenee monin tavoin osana nykykulttuuria. (Taira 2006, 7-8.)

Notkeassa uskonnossa korostuu myös idea henkisydestä uutena luokittelivälineenä. Uskonto, joka usein ymmärretään viittaavan jäykkään instituutioon tai dogmaattisuuteen, ei välttämättä ole niin kiinnostavaksi koettua kuin omakohtainen henkisyys ja etsijyys, jossa kaikki tiedon ja viisauden lähteet ovat hyödynnettävissä omassa elämässä. (Taira 2006, 24- 25.) Taylorin mukaan henkisyteen katsotaan sisältyvän ihmisen syvimmit moraaliset arvot ja uskonnolliset kokemukset, sekä henkilökohtainen kasvu ihmisenä ja kokemus itsestä osana jotain suurempaa merkityksellistä kokonaisuutta. (Taylor 2010, 3.) Myös Linda Woodhead näkee samankaltaisia henkisyiden piirteitä uskontojen modernisaatiossa. Woodhead nostaa modernista uskonnollisuudesta esille itseen ja elämään kääntymisen, jossa elämä tässä ja nyt koetaan merkityksellisempänä kuin tuonpuoleiseen suuntautumisen. (Woodhead 2002, 5-12.)

Albanese oli ensimmäinen, joka pyrki havainnollistamaan luontouskontoja kulttuurillisena ilmiönä. Luontouskonto on Albanesen kehittämä konstruktio ja akateeminen työkalu, jossa luonto toimii pyhän symbolisena keskuksena, ja joka yhdessä muiden tekijöiden kanssa voi muodostaa koherentin uskomusjärjestelmän. Albaneselle uskonto on sitä, miten ihmiset

---

¹² Funktionaalisen uskonnon määritelmän mukaan uskonnossa olennaista on se, mitä uskonto tekee ja mikä sen funktio on. Näin ollen esimerkiksi usko jumalaan ei ole uskonnon luokittelun kannalta olennaista, kuten essentiaalisissa uskonnon määritelmissä, joissa halutaan löytää uskonnon essentiaalisen ytimen.

asennoituvat suhteessa arkisiin ja epätavanomaisiin voimiin, merkityksiin ja arvoihin. Luontouskonnolla Albanese ei viittaa tarkkaan rajattuun yksittäiseen uskonnolliseen liikkeeseen, vaan niihin merkityksiin, joita luonnolle on annettu Pohjois-Amerikassa 1700-luvulta lähtien. Albanesen mukaan uskonnollinen reflektio on länsimaalaisessa historiassa perinteisesti keskittynyt kolmeen merkittävään symboliseen keskukseen: Jumalaan, ihmiseen ja luontoon. Luontouskonto ei välttämättä hylkää kokonaan sitä, mikä perinteisesti on kuulunut uskonnollisen elämän ytimeen, mutta katsetta sen sijaan on kohdistettu siihen konkreettiseen todellisuuteen, joka on tässä ja nyt. (Albanese 1990, 6-7.)

Luonnolla on ollut erilaisia merkityksiä eri ihmisille eri aikakausina. Luonto on herättänyt kunnioitusta, kiehtomusta, pelkoa, hämmästyttä, ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toisille luonto symboloi harmoniaa, ja toisinaan sillä on vahvistettu ihmisen valta-asemaa suhteessa muuhun luontoon ja väestöön. Albanese osoittaa, miten Pohjois-Amerikan asuttamista ja itsenäistymistä perusteltiin luontoon ja jumalaan vedoten. Luonnon symboliikkaa käytettiin myös tasavalta-aatteen edistämiseen. (Albanese 1990, 46-80.) Tämä on kuitenkin osa historiallista jatkumoa, ja 1800-luvulta eteenpäin luontouskonnot saivat uusia muotoja esimerkiksi luontokirjallisuuden ja –filosofian parissa, jotka loivat perustan modernille luonnonsuojelulle ja ympäristöajattelulle. (Albanese 1990, 80-90.)

Taylorin tummavihreä uskonto puolestaan tarkoittaa sellaista maailmankatsomusta, jossa luonto katsotaan olevan pyhä, itsessään arvokas, ja syvän kunnioituksen arvoinen. Luontoa kohtaan koetaan yhteenkuuluvuutta ja se ilmenee syväekologisenä maailmankatsomuksena. Siihen liittyy ymmärrys siitä, että kaikki elollinen on samaa riippuvuussuhteiden verkostoa. Korostamalla uskontoa ‘‘tummaksi’’ Taylor haluaa erottaa ilmiön ‘‘vihreästä uskonnosta’’, joka viittaa uskontojen ympäristöystävälliseen toimintaan. (Taylor 2010, 10-12.)

Taylor kyseenalaistaa uskonnon tavanomaisia määritelmiä. Hän osoittaa, miten modernissa luonnonsuojelussa ja ympäristöajattelussa uskonnolliset ja luonnontieteelliset maailmankatsomukset kohtaavat. Ympäristötietoisuuden kasvun myötä yhä useampi ihminen lähestyy pyhää luonnon kautta. Taylor löytää enemmän tai vähemmän sekulaareja luontoperusteisia henkisyiden muotoja monenlaisesta yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta toiminnasta, kuten radikaalista ympäristöaktivismista, kirjallisuudesta, luonnontieteistä, taiteesta,

ympäristöpolitiikasta, populaarikulttuurista, surffikulttuurista, ja jopa Disney -elokuvista. (Taylor 2010, 14-15) Näin ollen myös modernissa omavarauskulttuurissa ja maallemuutto -liikkeessä voidaan katsoa olevan tummanvihreän uskonnon piirteitä (Gould 2005, 4).

2.2 Animismi ja elollinen maailma

Omavaraistaloudessa asuvat ihmiset elävät usein läheisessä suhteessa muuhun luontoon. Tämä puolestaan voi luoda monenlaisia merkityksellisiä suhteita ihmisen ja ympäristön välille. On siis syytä olettaa, että luonnonläheisesti omavaraisuuden parissa elävien ihmisten luontosuhteissa ja maailmankatsomuksissa voi esiintyä sellaisia piirteitä, joita tutkijat animismiksi kutsuvat. Animistiset vaikutteet ja maailmankatsomukset voidaan olettaa olevan jossain määrin tuttuja modernille luontohenkisyydestä kiinnostuneelle länsimaalaiselle. Kiinnostus animismia ja alkuperäiskansojen uskontoja kohtaan näkyy esimerkiksi erilaisten new age- ja ekopakanaallisten -liikkeiden keskuudessa. (Harris 2013, 403-405; Harvey 2005, 81-85).

Tässä tutkimuksessa animismilla viitataan uuteen animistiseen teoriaan, johon etenkin Graham Harvey on vaikuttanut. Näin ollen animismilla viitataan ei-inhimillisen maailman elollistamiseen osana luontokeskeistä maailmankatsomusta, jossa luonnossa katsotaan vaikuttavan monenlaisia merkityksellisiä toimijoita, persoonia ja voimia, joiden merkityksellisyys syntyy ja ilmenee relationaalisesti suhteessa ihmiseen. (Harvey 2005, 97-100; Harvey 2005, 119-120.)

Lienee perusteltua sanoa, että ihmiskunnan uskonnolliset juuret ovat niin sanotussa animismissa ja luontokeskeisissä uskomusjärjestelmissä. Näin ollen animismi on myös luontouskontojen yleisin ilmentymä. Se mitä tutkijat kutsuvat animismiksi, voi tietylle alkuperäiskansan jäsenelle tarkoittaa traditiota. Luontokeskeiseen traditioon ja maailmankatsomukseen kasvaminen opettaa sellaiseen luontosuhteeseen, johon käsite ei ylety. (Hogan 17-19, 2013.)

Animismin tutkimus voidaan jakaa vanhaan ja uuteen animismiin. Animismi ymmärretään usein edelleen antropologi Edward Taylorin mukaan, joka teki käsitteen tunnetuksi 1800-luvulla. Tämän sanakirjamääritelmän mukaan animismi on sielu-uskoa eli sitä, että niin elollisilla kuin elottomilla olioilla uskotaan olevan jonkinlainen sielullinen tai älyllinen ulottuvuus. Animismi, eli sielu-usko, oli Taylorin mukaan kaikkien uskontojen ytimessä, mutta eli eräänlaisessa

primitiivisessä ja virheellisessä muodossa alkuperäiskansojen keskuudessa. Näin ollen alkuperäiskansojen maailmankatsomuksia tulkittiin ja representoitiin kolonialismin hengessä primitiivisinä, jopa lapsellisina uskomusjärjestelminä. (Segal 2013, 53; Harvey 2005 6-7.)

Uusi animismi alkoi kehittymään 1900-luvun alkupuolella Irwing Hallowellin tutkimuksien myötä. Hallowellin dialogit Ojibwe-heimon kanssa opettivat, että heidän maailma koostuu lukuisista persoonista, joista osa ovat inhimillisempiä kuin toiset. Persoonat ovat laaja kategoria, joihin voi kuulua niin ihmisiä, eläimiä, kasveja kuin kiviäkin. Kyseessä on relationaalinen maailmankuva, jossa tietyn olion arvo ja mahdollinen merkitys persoonana muodostuu merkityksellisten suhteiden myötä. Perinteisesti tällaiseen kulttuuriin kasvatetaan, jolloin lapsi saa varhain taidon elää kunnioittavasti vuorovaikutuksessa muun luonnon kanssa. (Harvey 2005, 17-18.)

Myös Albanese kuvailee luontouskontojen juuria tarkastellessa sitä, miten eurooppalaiset kohtasivat Pohjois-Amerikan mantereella kulttuurin, jonka luonnollinen ja yhteiskunnallinen järjestys oli pluralistinen ja persoonallinen, ja jossa ei-inhimillisillä toimijoilla oli mysteerisiä voimia ja taipumuksia. Kaikki luonnossa ei välttämättä ollut persoonallista, mutta luonto itsessään elollistaa lukuisia persoonallisia olioita. (Albanese 1990, 20.)

Myös Taylor havaitsee selkeitä animismin piirteitä tummanvihreästä uskonnosta. Ei-ihmillisten olentojen elollistaminen ja inhimillistäminen ilmenee Taylorin mukaan monenlaisella kulttuurin alueella. Se ilmenee niissä monissa läheisissä tavoissa suhtautua luontoon, kuten ympäristöaktivisti, joka kiipesi asumaan kaatouhan alla olevaan puuhun, ja jonka seurauksena löysi uuden syvän henkisen yhteyden kyseistä puuta ja yleisesti luontoa kohtaan. Taylorin mukaan jopa Disney-elokuvissa ilmenee animistisiä piirteitä. Voidaan katsoa, että kyseiset elokuvat toivat inhimilliset eläimet ensimmäistä kertaa suurelle yleisölle ja etenkin nuorten keskuuteen. Tunnetuin esimerkki lienee *The Lion King* (1994), josta voidaan lisäksi havaita syväekologisia merkityksiä. (Taylor 2010, 94-95; Taylor 2010, 133-134.)

Animismin käsitteellä on monenlaisia merkityksiä ja ulottuvuuksia, ja jonka yksityiskohdat vaihtelevat laajasti kulttuurisesti ajasta ja paikasta riippuen. Näin ollen tarkoitus ei ole tässä tutkimuksessa osoittaa tai olettaa, että mahdolliset animistiset piirteet aineistossa viittaisivat tiettyyn yhtenäiseen uskomusjärjestelmään. Animistinen maailmankuva kuitenkin seisoo jossain

määrin vastakkain suhteessa tavanomaiseen länsimaalaiseen ihmiskeskeiseen maailmankuvaan, jossa ei-inhimillinen luonto näyttäytyy joko elottomana tai vähemmän elolliselta kuin ihminen – vailla tietoisuutta, sielua, toimijuutta.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Aineiston esittely

Aineistoni koostuu omavaraistalouksissa asuvien lomakehaastatteluista, joissa ihmiset kertovat elämäntavoistaan, luontosuhteistaan ja maailmankatsomuksistaan. Aineiston henkilöt ovat niin kaupungeista maaseudulle muuttaneita kuin siellä koko ikänsä asuneita. Tutkimukseen osallistumisen vaatimuksena ei ole kokonaisvaltainen omavaraisuus, vaan vastaajat ovat omavaraisen elämäntavan monissa vaiheissa hiljattain aloittaneita pitkän kokemuksen omaaviin. Nuorimmat osallistujat ovat 24 -vuotiaita ja vanhimmat yli 70 -vuotiaita. En kysynyt lomakehaastattelussa ikää tai sukupuolea, joten kyseisen tiedon ilmoittaminen oli vapaaehtoista.

Olen kerännyt aineistoa haastattelulomakkeella, jonka jaoin kahteen Facebookin omavaraisuutta käsittelevään ryhmään¹³. Vastaajien todellinen omavaraisuusaste on laaja spektri. Yleistä on, että omavaraisuusaste on korkea useamman tietyn resurssin tai tarpeen suhteen, kuten lihan, riistan, energian, rakentamisen, vihanneksien tai marjojen suhteen, ja harvempaa on sellainen korkea kokonaisvaltainen omavaraisuus, joka koskettaa kaikkia tarpeita. Omavaraisuusaste on suoraan verrannollinen elämäntilanteeseen ja omiin mahdollisuuksiin panostaa omavaraisuuteen. Osalle vastaajista on tärkeää elää yhteiskunnan sähkö- ja vesiverkoston ulkopuolella niin sanotusti ”off grid”, jolloin eläminen lähtökohtaisesti vaatii tiettyihin vaihtoehtoisiin ratkaisuihin panostamisen. Pieni osa vastaajista kertoi olevansa vasta alkutekijöissä, maaseudulle hiljattain muuttaneita, tai muuten kykenemättömiä juuri tässä hetkessä panostamaan korkeampaan omavaraisuuteen.

---

¹³ Aineistoa on kerätty Facebookin ryhmistä ”omavaraisuus” sekä ”omavaraisuus ja omavaraistaloudet Suomessa, käytännön asioita”.

3.2 Lomakehaastattelu

Lomakehaastattelun tarkoitus on tässä tapauksessa kerätä mahdollisimman laajan ja monipuolisen katsauksen tutkimuksen teemoihin. Lomakehaastattelu on suunniteltu niin, että jokainen kysymys on relevantti ja merkityksellinen tutkimuksen ongelmanasettelun kannalta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Kysymykset ovat tarkkaan harkittuja, laajoja ja avoimia. Näin tarkoituksena oli kannustaa vastaajia kertomaan avoimesti ja vapaasti omista näkemyksistään ja kokemuksistaan. Olettamukseni oli, että aihe on sellainen, joka houkuttelee ihmisiä kirjoittamaan syvällisiä ja laajojakin vastauksia. Tämä myös mielestäni toteutui suhteellisen hyvin. Lomakehaastattelun heikkouksiin on katsottu kuuluvan vastauksien mahdollinen niukkuus sekä aineiston yleistettävyyden ongelmat.

Lomakehaastattelua pidetään yleensä kvantitatiivisen tutkimuksen välineenä, jonka pohjalta aineistoa on mahdollista tilastoida, ja näin ollen siitä voidaan tehdä yleistyksiä. Kyseinen lomakehaastattelu keskittyy kuitenkin kvalitatiiviin päämääriin, vaikka kvantitatiiviset näkökulmat ovat tutkimuksessani myös hyödyllinen lisä kyseisen populaation trendejä tarkastellessa. Molemmat ulottuvuudet ovat tärkeitä, jotta vastauksia voidaan tyypitellä laadullisiin luokkiin eri teemojen ja aiheiden kohdalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Yleistyksien tekeminen lomakehaastatteluiden pohjalta on haastavaa muutamasta syystä. Ensinnäkin online-kyselyyn vastataan vain jos on pääsy internetin äärelle (Valerie M. Sue & Lois A. Ritter 2015, 13-14). On siis hyvin mahdollista, että on lukuisia sellaisia ihmisiä, joita haastattelulomakkeeni ei ole tavoittanut, jotka käyttävät internetiä harvoin tai eivät ollenkaan, tai vielä todennäköisempää, heillä ei ole Facebook-profiilia. Toisaalta sosiaalinen media on hyvin yleinen tapa pysyä kontaktissa ulkomaailmaan ja tärkeä tiedon lähde monelle omavaraisuudesta kiinnostuneelle.

Toiseksi avoimeen lomakehaastatteluun vastaavat lähtökohtaisesti sellaiset ihmiset, jota kyseinen aihe kiinnostaa. Vastaajat eivät siis välttämättä edusta kyseistä populaatiota kokonaisuudessaan, vaan sitä rajallista populaatiota, joita tutkimukseni teemat kiinnostavat. (Valerie M. Sue & Lois A. Ritter 2015, 11.) Yritin olla lomakehaastattelu ilmoituksessa mahdollisimman hienovarainen

ja neutraali tutkimuksen uskontotieteellisen kontekstin suhteen¹⁴, jotta se ei herättäisi vieroksuntaa, koettaisi ryhmään epäsovivaksi, tai että se muista syistä karkottaisi potentiaalisia vastaajia. On mahdollista, että erilaisille alakulttuureille ja online-yhteisöille suunnatut kyselyt saatetaan toisinaan kokea epäsoviviksi tai tunkeilevaksi. (Valerie M. Sue & Lois A. Ritter 2015, 11.) On siis vaikea sanoa, kuinka paljon kyseinen viitekehys on vaikuttanut vastaajien valikointiin, tai kuinka moni on jättänyt vastaamatta tai keskeyttänyt vastaamisen tajutessaan tutkimuksen kytkökset uskontoon. Olettamukseni on, että tutkimukseen on osallistunut lähtökohtaisesti sellaiset ihmiset, joita kyseiset teemat jossain määrin kiinnostavat, ottaen huomioon ryhmien suuret jäsenmäärät. Toisaalta voidaan havaita, että haastatteluun on vastannut erilaisia ihmisiä ja erilaisia maailmankatsomuksia omaavia ihmisiä.

Lomakehaastattelun kysymykset saivat pääsääntöisesti kiitosta ja kehuja. Muutama yksittäinen ihminen kommentoi, että kysymykset olivat liian avoimia tai liian johdattelevia, tai pelättiin, että ihmiset eivät ehkä jaksa vastata niin isoihin kysymyksiin kuin mitä olen esittänyt, tai että kasvatusten haastattelu voisi ehkä olla helpompaa. Olen kuitenkin havainnut, että joillekin vastaavanlainen lähestymistapa voi olla mieluisampi, ja että rauhassa omien ajatuksien ja näkemyksien kirjoittaminen voi olla helpompaa. Verkkohaastattelu on matalankynnyksen väylä osallistua itselleen merkitykselliseen tutkimukseen. Näin ollen ihmiset, jotka eivät muuten vaivautuisi vastaamaan tai jotka asuvat syrjäseuduilla, voivat osallistua. Ihmiset olivat sen verran innokkaita vastaamaan, että ensimmäisen parin tunnin aikana ilmoituksen julkaisun jälkeen yksi kolmasosa vastaajista oli jo vastannut.

3.3 Sisältöanalyysi

Tutkimukseni on toteutettu teoriaohjaavan sisältöanalyysin menetelmällä. Aikaisempi tieto luontouskonnon teoriasta ja tutkimuksesta on ohjannut aineiston tulkintaa niin, että analyysiyksiköt nousevat esille aineistosta. Olen nostanut aineistosta esille keskeisiä teemoja, joita olen tarkastellut ja soveltanut suhteessa aikaisempaan tietoon ja teoreettiseen viitekehykseeni. Sisältöanalyysin avulla olen tarkastellut, analysoinut ja tulkinnut lomakehaastattelun pohjalta kerättyä aineistoa objektiivisesti ja johdonmukaisesti. Tarkoitus ei

---

¹⁴ Tutkimuksen uskontotieteelliset kytkökset ilmenevät lähinnä esittelytekstissä, jossa kerron kyseessä olevan kulttuurien tutkimuksen ja uskontotieteen pro gradu –tutkielma, sekä lomakehaastattelun muutaman viimeisen kysymyksen kohdalla.

ole tehdä yleistyksiä, vaan tarkastella löytyykö omavaraiskulttuurista kyseisiä ilmiöitä, missä määrin ja missä muodoissa. Samalla olen pyrkinyt syventämään ymmärrystä tutkittavasta olevasta ilmiöstä ja siihen liittyvistä yhteiskunnallisista merkityksistä laajemmin.

Teoriaohjaavassa analyysissä tutkimusta ohjaa vuorotellen teoria sekä aineisto. Analyysiyksiköt voivat nousta esille aineistosta, mutta niiden tulkintaa ja ryhmittelyä ohjaa teoria. Aineiston perusteella tehdyt havainnot sidotaan lopuksi teoriaan. Näin ollen teoriaohjaava ja aineistolähtöinen sisältöanalyysi toimivat ikään kuin rinnakkain ja vaihtelevasti, sillä aineisto voi nostaa esille myös uusia odottamattomia näkökulmia. Aineiston pohjalta olen järjestänyt tiettyjä teemoja ja vastauksia omiin samankaltaisuuksista koostuviin kategorioihin, joita tarkastelin suhteessa teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-109.)

4 Aineiston analyysi

4.1 Omavaraisuuden arvot ja merkitykset

Tässä aluvuossa tarkastelen minkälaisia arvoja, motiiveja ja merkityksiä omavaraisuuden taustalla vaikuttaa vastaajien keskuudessa. Omavaraisuus on valtakulttuurista poikkeava ja usein kokonaisvaltainen elämäntapa. Tämä näkyy vastauksissa niin arjessa, taloudessa, uskonnossa, luontosuhteissa kuin yhteiskunnallisessa toimijuudessaakin. Tämä ei silti tarkoita etteikö vastaajien keskuudessa olisi esimerkiksi poliittisia tai ideologisia eroavaisuuksia. Yhteistä joukolle kuitenkin on valtakulttuurin normien kyseenalaistaminen, jota eletään todeksi pyrkimällä enemmän tai vähemmän yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen luonnon ehdoilla.

Omavaraisuuden taustalla vaikuttavia merkityksiä kysyttäessä vastaajien näkemykset olivat suhteellisen yhtenäisiä, mutta sisältävät monia toisiinsa kytkeytyviä merkityksiä ja syitä. Tämän vuoksi erilaisten merkityksien tarkka luokittelu ja tilastointi on vaikeaa. Ensisijaiset merkitykset omavaraisuuden taustalla ovat pyrkimykset yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen sekä kestävämpään luontoa kunnioittavaan elämäntapaan.

Riippumattomuus yhteiskunnallisista prosesseista on vastaajien keskuudessa omavaraisuuden keskeisimpiä piirteitä, johon liittyy myös monenlaisia positiivisia vapauden ja itsenäisyyden kokemuksia. Riippumattomuuden tavoittelu tarkoittaa aineistossa lähtökohtaisesti halua suunnata

aika ja energia siihen, mikä elämän kannalta on välttämätöntä, ja näin ollen vähentää riippuvuutta ulkopuolisista toimijoista. Riippumattomuuden tavoittelu osoittaa eräänlaista tyytymättömyyttä valtakulttuurin normeja kohtaan sekä halua elää omannäköistä elämää. Se näkyy myös kulutuskritiikkinä sekä jossain määrin epäluottamuksena yhteiskunnan prosesseja kohtaan. Toisille siihen kytkeytyy myös maltillinen varautuminen mahdollisia kriisiaikoja varten.

Suhtaudun kielteisesti ja kriittisesti länsimäiseen, kapitalistiseen yhteiskuntaan ja pyrin kuluttamaan mahdollisimman vähän.--) Tulemaan toimeen omillani ja jatkuvasti etsimään ja kehittämään keinoja, joilla voin elää yhteiskunnasta riippumatta, hiilijalanjälkeäni pienentäen ja luontoa säästäen. #57

Omavaraisuuteni pääsanoma kiteytyy tähän: "I'm a millennial so my retirement plan is societal collapse". Eli varaudun siihen, että minulla on tiedot, taidot ja resurssit tulla toimeen muuttuvassa maailmassa myös poikkeusoloissa. #30

Pessimisten maailmanlopun odottelu ja siihen varautuminen on aineistossa kuitenkin hyvin marginaalinen ilmiö. Muutama henkilö viittaa korona-aikaan ja kertoo, miten se ei ole heitä koskettanut, ja näin ollen osoitetaan omavaraisuuden olevan aiheellista. Tätä kirjoittaessani on syttynyt myös suomalaisia koskettava sota poikkeuksellisen lähellä Suomea, joka epäilemättä on herättänyt monia miettimään vakavammin omavaraisuutta varautumisen näkökulmasta. Pohjois-Amerikasta tuttu 'preppaaminen' ja maailmanlopun odottelu ei kuitenkaan näytä olevan kyseisessä suomalaisessa populaatiossa läsnä, vaan riippumattomuuden pyrkimykseen kytkeytyy usein positiivisia motiiveja suojella luontoa ja olla yhteydessä luontoon. Kriittisistä lähtökohdistaan huolimatta riippumattomuus ilmenee vastauksissa pääsääntöisesti positiivisena itsenäisyyden ja vapauden kokemuksena. Kuten eräs Lieksan erämailla pienessä sähköttömässä erämökissä asuva keski-ikäinen nainen ja rekikoiralauman omistaja kertoo:

Mitä vähemmän on tavaraa ja hajoilevia sähkölaitteita, sen vapaampi koen olevani. Olen muutenkin onnellisin silloin kun tulen toimeen mahdollisimman vähällä rahalla. Myönnän nauttivani elämästä kaukana muista ihmisistä/yhteiskunnasta luonnon keskellä. Luonto ja sen suojelu on minulle

kaikki kaikessa. Kai tässä ripaus sellaista yhdennaisen kapinaa on, haluan tehdä asiat omalla tavallani ja koen että nykymaailmassa on liikaa pinnallisuutta ja materialismia. Luonto nähdään pelkkänä hyödykkeenä ja ihmisten leikkikenttänä jossa vain käydään. Itse haluan olla osa luontoa ja toivon esimerkilläni edes jonkun muunkin silmien avautuvan. #14

Gould katsoo, että omavaraisuuden tavoittelulle on olennaista elämän yksinkertaistamisen ihanne [eng. *volunteer simplicity*], joka kytkeytyy myös yhteiskunnallisen riippumattomuuden tavoitteluun. Yksinkertaistaminen tarkoittaa sitä, että keskitytään elämän perusasioihin, jolloin myös riippumattomuus on saavutettavissa. (Gould 2005, 23.) Yksinkertaistaminen ja riippumattomuus koetaan usein vapauttavana ja voimaannuttavana. Yksinkertaistaminen ei välttämättä tarkoita helpompaa elämäntapaa kuin mikä kaupunkiympäristössä olisi mahdollista, eikä se tarkoita sitä, että ihminen haluaisi katkaista yhteydet yhteiskuntaan. Usein sosiaaliset ja käytännön tekijät vaativat yhteydenpitoa yhteiskuntaan ja näin ollen myös riippumattomuuden tavoittelu on astettaista ja vaatii tietynlaista tasapainottelua (Gould, 2005, 13). Vastaavanlaiset riippumattomuuteen liittyvät merkitykset ovat läsnä myös aikaisemmassa suomalaista omavaraisuutta käsittelevässä tutkimuksessa (Leskinen 2019, 68; Vuorio 2019, 39-40).

Vastaajille keskeisiä omavaraisuuden taustalla vaikuttavia merkityksiä ovat myös luonnonsuojeluun, kestävään elämäntapaan ja luontoyhteyteen liittyvät merkitykset. Kuten myös Gould havaitsee, riippumattomuuden ja yksinkertaistamisen rinnalla omavaraisuudelle on keskeistä paluu luonnonläheiseen elämäntapaan (Gould 2005, 22).

Omavaraisuus on vastaajille tapa kunnioittaa luontoa ja pyrkiä elämään tavalla, jonka katsotaan olevan eettisesti oikein ja luonnon kannalta kestävä. Omavaraisuuden kautta ihmiset pyrkivät ohittamaan ne teolliset ja taloudelliset prosessit, joita perutarpeet tavanomaisessa kontekstissa vaativat. Näin ollen elämän eettiset ja ekologiset ulottuvuudet luonnon osalta ovat ihmisen hallinnassa, joka mahdollistaa omien arvojen mukaisen elämän.

Omavaraisuus on minulla jonkinlaista anarkismia: halua elää todella omien arvojensa mukaisesti, omassa sekä luontoemon rytmissä. Luonnonsuojelu on vahva ohjaava tekijä itselläni. Kulutuskarkuruus ja syväekologia on termeinä kuvaavia. #51

Omavaraisuus on minulle nöyrä tapa pysyä tietoisesti luonnon kiertokulun mukana vuodenaikojen vaihtuessa. #43

Se on riippumattomuutta, vapautta, mutta ennen kaikkea sitä, että koen sen olevan ainoa mahdollinen keino kestävämpään elämään. En pystyisi elämään omatuntoni kanssa, jos en pyrkisi toimimaan eettisemmin ja ekologisemmin. #44

Riippumaton ja luonnonläheinen elämäntapa näyttää vastaajien keskuudessa johtavan monenlaisiin positiivisiin hyvinvoinnin, voimaantumisen ja onnellisuuden kokemuksiin. Näin ollen toiseksi yleisimmät mainitut syyt ja merkitykset omavaraisuuden taustalla liittyvätkin muun muassa terveyteen ja hyvinvointiin. Hyvinvointiin liittyvät merkitykset kytkeytyvät luontoyhteyden löytämiseen sekä voimaantumisen kokemuksiin, joita itsenäinen työ perustarpeiden eteen näyttää synnyttävän. Luontokokemusten hyvinvointivaikutukset ovat vastaajille hyvin tuttuja, ja niitä käsittelemme tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Minulle omavaraisuus on nimenomaan pyrkimystä riippumattomuuteen, mutta myös paremman luontoyhteyden löytämistä. Koen että ihminen voi paremmin eläessään näin ja että omavarainen elämäntapa on myös ihmiselle lajityypillinen. #36

Olen huomannut, että tekeminen on parasta lääkettä ahdistukseen. Omavaraistaitojen kerryttäminen on lisännyt merkittävästi pystyvyyden kokemustani. #10

Myös puhtaan lähiruoan arvostaminen ja sen tuottaminen oli vastaajille yhtä merkityksellistä kuin edellä mainitut hyvinvointiin liittyvät merkitykset. Lähiruoan arvostaminen kytkeytyy ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin, mutta tällöin hyvinvoinnin kohteena voidaan katsoa olevan myös muu luonto. Aikaisemmassa suomalaisten omavaraisuutta käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, että puhtaan ja eettisen lähiruoan merkitykset ovat peräti ensisijaisia omavaraisuuden taustalla vaikuttavia merkityksiä (Leskinen 2019, 68).

Omavaraisuus tarkoittaa sitä, että omalla toiminnallani pystyn tuottamaan puhdasta ja eettisesti kestävästä ravinnosta itselleni ja lähimmäisilleni. Se on

lähtuottajien tukemista ja yhteistyötä eri tuottajien välillä, mikä tukee omia periaatteitani ja yhteisöllistä omavaraisuutta. Omavaraisuus tarkoittaa myös sitä, että lapset oppivat, mistä ravinto tulee! Omavaraisuus on luonnon kiertokulun tuntemista ja maan hyödyntämistä ilman luonnon monimuotoisuuden haittaamista. #19

Lähi- ja luomuruoan suosio perustuu ymmärrykseen tehotuotannon prosesseista ja epäeettisyydestä, joka kytkee sen myös luonnonsuojeluun. Kasvattamalla itse ruokansa tiedetään mitä syödään ja kunnioittamalla luontoa on mahdollista syödä hyvällä omatunnolla. Kokemus siitä, että on tuottaja kuluttajan sijaan, että viljelymenetelmät parantavat maata sen sijaan, että ne kuluttavat sitä, voidaan katsoa olevan keskeistä monelle omavaraistaloudessa elävälle (Gould 2005, 2).

Monet edellä mainitut merkitykset näkyvät ihmisten vastauksissa samaan aikaan ja myös kytkeytyvät toisiinsa. Näin ollen omavaraisuus näyttäytyy usein kokonaisvaltaisena elämäntapana ja maailmankatsomuksena. Toisinaan kyseinen elämäntapa on sellainen, johon ollaan kasvettu ja joka on osa perheen perinnettä. Heille omavaraisuus on lähtökohtaisesti normaalia ja itsestään selvä elämäntapa, vaikka myös näissä vastauksissa näkyvät monet edelliset merkitykset.

Se on vain järkevä elämäntapa johon olen kasvanut. Ympäristö ja luonto arvot ovat hyvä bonus. Omavaraisuus tekee minusta täyden ja tyytyväisen. Koitin elää ns helppoa kaupunkielämän tovin ja sieluni meinasi kuolla pystyyn ja tuli mielenterveysongelmia jotka poistuivat heti kun sain taas alkaa nähdä vaivaa sen eteen että perustarpeet tulee täytetyksi. #41

Itse näkisin omavaraisuuden lähinnä harrastuksena tai elämäntapana. Elämäntapa on opittu omalta äidiltä ja hänen äidiltään. Harrastuksena kasvien kanssa puuhailu on aina ollut mielenkiintoista, koira taasen lapsuudesta asti minun paras kaverini. #49

Omavaraisuus ilmenee vastaajien keskuudessa enemmän tai vähemmän kokonaisvaltaisena luonnonläheisenä elämäntapana, joka poikkeaa monin tavoin niin sanotusta tavanomaisesta

länsimaalaisesta elämäntavasta. Elämän perusteet ovat kyseisen elämäntavan keskiössä. Siinä missä niin sanottu tavallinen kansalainen ostaa ruokaa kaupasta, käy toimistolla töissä, ja osallistuu jonkinlaiseen vapaa-ajan toimintaan viikonloppuisin, tekee omavaraisaloudessa asuva toisin (Gould 2010, 105). Arki ja elämä pyörivät kodin ja luonnollisen ympäristön ehdoilla. Keskeisiä omavaraisuuden taustalla vaikuttavia arvoja ja merkityksiä ovat pyrkimykset yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen sekä halu elää luonnonläheisesti ja luontoa kunnioittaen. Lisäksi hyvinvointiin ja lähiruokaan liittyvät merkitykset ovat olennaisia. Hyvinvointi näyttää vastaajille kytkeytyvän luonnonläheiseen ja omavaraiseen elämäntapaan. Hyvinvointia luodaan niin itselleen kuin muulle luonnolle viljelemällä puhdasta ruokaa, suojelemalla luontoa ja olemalla siihen yhteydessä.

4.2 Omavaraisuus ja luontosuhde

4.2.1 Kokonaisvaltainen luontosuhde

Edellisessä alaluvussa tarkastelin omavaraisuuden taustalla vaikuttavia merkityksiä. Tässä alaluvussa tarkastelen vastaajien luonnolle annettuja merkityksiä, joihin liittyvät myös luontokokemukset ja –tuntemukset. Vastaajien luontosuhde sisältää paljon samaa mitä tavanomainen suomalainen luontosuhde sisältää - ja enemmän. Kysyttäessä vastaajilta mitä luonto heille merkitsee ja miten he kuvailisivat luontosuhdettaan, olivat vastaukset varsin yksiselitteisiä. Luonto ei ole vain luonnossa harrastamista ja siellä vierailua, vaan 80 prosentille vastaajista se on kaikki kaikessa. Se on arki, elämän perusta, henkinen ja fyysinen elinehto, koti ja turva. Näin ollen siihen myös koetaan vahvaa yhteenkuuluvuutta.

Vastauksissa luonnon keskeisyyttä ja kokonaisvaltaisuutta kuvaillaan monin tavoin. Osa vastaajista kuvailee luontoa arkisesta hyötynäkökulmasta ja yhteenkuuluvuutta sekulaarein termein: se on elämän välttämättömyys, luonto tarjoaa kaiken mitä ihminen tarvitsee, ja ihminen koetaan osana muuta luontoa. Toiset kuvailevat luontosuhdettaan uskonnollisävytteisemmin: se on energiaa, äiti maa, kantava voima, olemisen pohja, paikka jossa sielu latautuu.

Luonto on äitini ja kaikkeuteni. Ei ole mitään eikä minua jos ei ole luontoa. #41

Kaikkea, en voisi elää ilman näin läheistä luontosuhdetta. Elämäntapani, harrastukseni ja lähes kaikki kiinnostukseni liittyvät luontoon. #14

Kaikkea, sieltä saa kaiken mitä elämiseen tarvitsee, siellä myös sielu latautuu. #2

Luonto on kaikki. Olen osa luontoa, olen eläinlaji muiden muassa. Luonto on elinympäristöni, ja yritän parhaani mukaan vaalia sitä omalla tontillani. #15

Mitäkö luonto merkitsee. Hassu kysymys. Minähän olen luonto. Minä olen kiinteässä suhteessa äiti maahan ja sen lukuisiin olentokuntiin. En ole erillinen. Minä ja luonto olemme yksi. # 35

Tämä poikkeaa jossain määrin Anna Lindforsin tutkimuksen tuloksista, jossa hän tarkastelee pääkaupunkiseutulaisten ympäristöaktiivien luontosuhdetta samassa teoreettisessa viitekehyksessä kuin itse tarkastelen. Lindforsin haastatteleuille luonto näyttäytyy arkielämästä erillisenä alueena, paikkana, johon joutuu erikseen lähtemään hakemaan niitä samoja positiivisia ja merkityksellisiä kokemuksia, joita myös tämän tutkimuksen henkilöt kokevat. Siitä huolimatta myös Lindforsin haastattelemat henkilöt saattoivat kokea luonnon pyhänä ja itsessään arvokkaana. (Lindfors 2017, 41-42.)

Luonnon merkityksellisyys liittyy olennaisesti myös siihen, mitä luonnossa tunnetaan ja minkälaisia luontokokemuksia on. Luontokokemuksia ja -tuntemuksia kysyttäessä olivat vastaukset enemmistölle moninaisia, joten niiden tarkka luokittelu on vaikeaa. Pääsääntöisesti ihmiset kokivat rauhaa, rentoutumista ja yhteenkuuluvuutta, sekä monenlaisia muita positiivisia hyvän olon tunteita. Erilaiset mainitut tuntemukset eroavat käsitteellisesti jossain määrin toisistaan, mutta perimmäisellä tasolla nämä voidaan katsoa kytkeytyvän toisiinsa, sillä luonto hyvän olon tuottajana on yhdistävä tekijä. Vastaajista 38 prosenttia kertoo kokevansa ensisijaisesti rauhaa, turvaa ja rentoutumista. Kerrotaan, miten metsässä stressi katoaa ja miten luonnossa mieli on tyyni ja levollinen.

Tunnen rauhaa ja levollisuutta. Rakkautta. Luontokoemukseni on ollut pienestä pitäen käytännöllinen (ruoka, marjat) mutta myös paikkaa rentoutumiseen ja luonnon tarkkailuun. #11

Vietän paljon aikaa luonnossa kävellen, sienestäen/marjastaen, kalastaen, uiden. Luonnossa tunnen syvää rauhaa ja onnellisuutta ja kiitollisuutta! #36

Vastaajista 23 prosenttia puolestaan korostaa sitä, miten luonnossa voi olla täysin oma itsensä ja vapaa, ja miten luontoon liittyy voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta. Edellä mainittuihin kokemuksiin ja tunteisiin liittyvät myös monenlaiset muut mainitut vahvuuden, onnellisuuden, uteliaisuuden, pyhyiden, rakkauden ja kiitollisuuden kokemukset. Toisinaan vastaajat kertovat kokevansa sellaista symbioottista suhdetta, jota on vaikea erottaa muista kokemuksista, koska luontokokemukset ovat arkinen osa kokemusmaailmaa.

Luonnossa saan olla rauhassa oma herkkä itseni, laulaa spontaanisti luonnolle, halata puita, ihmetellä kaikkea, tehdä löytöjä, aistit herkistyy entisestään, koen olevani puoliksi eläin aistit valppaina, lepään luonnossa, rentoudun täydellisesti ja sisälle meno ei tunnu miellyttävältä. #37

Kauhean vaikea vastata kun en koe luontoa lähtökohtaisesti erillisenä.
Luontokokemukseni ovat siis ilmeisesti koko elämäni. #23

Yhtenä keväänä seisoin aamuyöllä pihamaalla paljain varpain. Vesi lirsi jossakin, yöllä jäätynyt pinta rasahteli jalkojeni alla. Ja sitten ne aloittivat. Kurjet, ehkä vain sadan metrin päässä. Epätodellinen valo ja kevään huuto. Joku on kuunnellut samaa huutoa samalla paikalla jo kolme tuhatta vuotta takaperin. Ja äkkiä minä kuuluin maailmaani. #53

Vastaajien luontokokemuksissa voidaan toisinaan havaita sellaista, mihin filosofi David Abram viittaa, kun hän kehoittaa viemään ympäristöystävällistä toimintaa syvemmälle kehollisuuden ja asitillisuuden tasolle. Abram pohtii, mitä tapahtuisi, jos löytäisimme jälleen eläimelliset, primitiiviset vaistomme, ja uskaltaisimme sulautua kehollisesti osaksi ekosysteemiä. (Abram 2010, 4-7.) Toisinaan vastaajien kertomuksissa heijastuu vastaavanlainen luontoon sulautumisen kokemus. Eräänlainen elinvoimaisuuden kokemus näyttää alleviivaavan monia kyseisiä kertomuksia.

Kokemukset muistuttavat myös Emersonin ja Thoreaun ajatuksia 1800-luvulta, johon myös Albanese, Taylor ja Gould viittaavat. (Albanese 1990, 80-93; Taylor 49-52; Gould 2005, 38-42). Luontosuhteen henkisessä ulottuvuudessa sisäinen ja ulkoinen maailma kohtaavat, tai kuten Emerson toteaa *Nature* -esseessään: "The lover of nature is he whose inward and outward senses are still truly adjusted to each other." Emersonin oppilaan Thoreaun ajattelussa puolestaan

korostui paluu villin ja luonnonmukaisen elämän äärelle, jossa suoran kokemuksen kautta ja luonnon ehdoilla, on luonnon viisauden oppiminen mahdollista. (Taylor 2010, 51.)

Vastaajien kokemukset ja tuntemukset luonnossa ovat ensisijaisesti varsin positiivisia. Rauhan, turvan, onnellisuuden, omana itsenä olemisen, vapauden ja yhteenkuuluvuuden tunteet voidaan tulkita eräänlaisina kotoisina ja elämän merkityksellisyyden tunteina. Ne ovat tunteita, jotka kertovat, että on oikeassa paikassa ja oikealla polulla.

Luontokokemukset ja -tuntemukset eivät kuitenkaan aina ole positiivisia. Viime vuosina on puhutta paljon ilmastoahdistuksesta, joten koin aiheelliseksi kysyä vastaajilta olivatko he kokeneet jonkinlaista ilmasto- tai ympäristöahdistusta. Jo edellisen kysymyksen kohdalla useampi henkilö mainitsi toisinaan kokevansa ahdistusta, surua tai vihaa luonnon puolesta.

Ilmastoahdistuksesta puhuminen on kuitenkin rajoittavaa, sillä kyseessä on laajempi ympäristöongelmien ja luontoon kohdistuvan epäoikeudenmukaisuuden herättämä negatiivisten tuntemuksien joukko. Aihetta tutkinut teologi Panu Pihkala puhuikin ympäristötunteista, jotka tapahtuvat ihmisen ja muun maailman yhtymäkohdissa. Ympäristötunteet eivät ole vain negatiivisia, vaan ne voivat sisältää koko tunteiden skaalan, eli myös niitä positiivisia tunteita, joita aineistosta on noussut esille. Ympäristötunteet kertovat jotain olennaista niin ihmisestä kuin ympäristöstä, sekä siitä, mitä koemme tärkeäksi. Ne myös motivoivat ja valmistavat ihmistä toimimaan ympäristöasioiden suhteen. (Pihkala 2019,17.)

Vastaajien keskuudessa negatiiviset tunteet eivät liity vain ilmastonmuutokseen, vaan yleisesti ympäristöongelmiin ja kulutuskulttuuriin. Reilu puolet vastaajista kertoi kokevansa parhaillaan tai jossain vaiheessa elämässä vastaavanlaisia tuntemuksia. Osalle tämä on ollut vaikuttava tekijä siinä, että he ovat päättäneet panostaa omavaraisempaan elämäntapaan. Osalle kyseiset tuntemukset ovat vähentyneet elämäntapamuutoksien seurauksena, osalle ne ovat edelleen läsnä ja toisinaan vain lisääntyvät tietoisuuden lisääntyessä.

Koen ahdistusta niin tuotantoeläinten elämästä, kuin ympäristöön ja ruokaan kerääntyvästä myrkystä. Koko iän ollut sama juttu. Nyt olen nelikymppinen. #5

Olen jo vuosia panostanut ilmastoystävälliseen elämäntapaan, en voi tehdä paljon enempää, enkä koe suurta ahdistusta, mutta surua kyllä ja huolta huomisesta. #15

Pohjois-Karjalassa kokonaisvaltaista omavaraista elämäntapaa elävä nuori nainen kertoo, miten kaupungissa asuessa ympäristöahdistus oli voimakasta, mutta joka sittemmin radikaalien elämäntapamuutoksien myötä on hellittänyt. Hän myös tuntuu tiedostavan, mistä tämä johtuu:

Uskon, että juurikin elämän merkitykselliseksi kokeminen on ratkaisevaa. #51

Vajaa puolet vastaajista ei kuitenkaan kokenut kyseisiä tuntemuksia, sillä omavaraisuus luo turvallisuuden kokemuksen, ja mitä ilmeisemmin merkityksellisyyden kokemuksen. Moni kokee tekevänsä parhaansa omassa elämässään ja omassa elinympäristössään, jolloin ahdistuminen katsotaan tarpeettomaksi. Lisäksi toisinaan katsottiin, että luonto pyrkii tasapainoon tavalla tai toisella, ja että ihmiskunta joutuu joka tapauksessa maksamaan hinnan aiheutetusta tuhosta.

Luonto merkitsee vastaajille ensisijaisesti jotain perustavanlaatuista, johon sisältyy koko elämä. Näin ollen luonto on elämän ja hyvinvoinnin ehto. Se on koti, rauha ja turva, ja siihen usein koetaan vahvaa yhteenkuuluvuutta. Lisäksi luonnossa olemisesta ja luonnonläheisestä elämästä seuraa monenlaisia muita positiivisia tunteita ja kokemuksia. Hyötynäkökulma on usein myös läsnä vastaajien kertomuksissa, sillä luonto antaa kaiken minkä ihminen elämiseen tarvitsee. Se kuitenkin näyttää olevan vastavuoroinen suhde; luonto antaa, jos siitä pitää huolen. Luonnosta ollaan huolissaan ja sen puolesta koetaan surua ja ahdistusta.

4.2.2 Inhimillinen ja muu elollinen maailma

Omavaraistaloudessa asuvien luontosuhteet näyttävät aineiston valossa perustuvan vastavuoroisuuteen, ja näin ollen ovat varsin läheisiä. Tässä alaluvussa tarkastelen syvällisemmin vastaajien suhdetta muuhun elolliseen maailmaan. Kysyin osallistujilta minkälainen ihmisen rooli tulisi olla luonnossa ja maailmassa. Vastaajista 36 prosenttia oli sitä mieltä, että ihmisen tulisi olla vastuullinen ja kunnioittava toimija, joka hoitaa ja suojelee luontoa. Vaihtoehtoisesti käytettiin esimerkiksi hoivaamisen ja varjelemisen käsitteitä. Myös muilla vastaajilla oli hyvin samankaltaisia näkemyksiä. Ihmisen tulisi olla kiitollisempi ja nöyrempi luontoa kohtaan, sekä

pyrittävä harmoniseen suhteeseen tämän kanssa. Muutama henkilö ei kokenut, että ihmisellä olisi mitään absoluuttista moraalista vastuuta maailmassa, vaikka samalla todettiin, että ihmisen tulisi toimia paremmin ja kestäväällä tavalla.

Ihmisen tulisi olla nöyrä ja kiitollinen maanpalvelija joka ei valinnoillaan tai teoillaan tuhoaisi maapalloa. #42

Tulisi elää siten, että mahdollisimman monilla muilla lajeilla olisi mahdollisuus kukoistaa. Ihmisen tulisi olla tiedostaja, sallija ja mahdollistaja, ei hallitsija, alistaja ja tuhoaja, kuten nyt. Luonnon alistamisen sijaan kaipaisin enemmän nöyryyttä, kunnioitusta, pysähtymistä ja luonnon kanssa olemista ja luonnossa viipymistä. #10

Hoitajan ja huoltajan asema nykytilanteessa. Akuutisti pitäisi pistää maailmanmeno hetkeksi seis ja miettiä miten uskalletaan jatkaa. #49

Tämä vastuullinen ja kunnioittava suhde ilmenee myös suhteessa koti- ja villieläimiin. Kysyin osallistujilta, minkälainen heidän suhde on eläimiin ja muihin luonnon osiin, kuten kasveihin, puihin ja järviin. Vastaajilla on monenlaisia kotieläimiä ja myös metsästys ja kalastus ovat yleisiä harrastuksia. Tämän lisäksi arkeen kuuluvat monenlaiset muut kohtaamiset erilaisten lajien kanssa. Yleisesti vastaajat toivovat eläimille mahdollisimman luonnollisia oloja ja hyvän elämän. Samanlaisia havintoja on tehty myös muissa omavaraisuutta käsittelevissä tutkimuksissa (Vuorio 2019, 41-42). Kotieläimille pyritään antamaan mahdollisimman lajityyppillinen elämä, vaikka se tapahtuisi tiettyjen rajojen ja aitauksien sisällä. Monet kotieläimet ovat pitkän jalostuksen tuloksia ja ovat kehittyneet tuhansia vuosia maatalouden ja -viljelyn rinnalla, ja näin ollen näyttävät erillisinä kategoriana suhteessa villieläimiin. Kotieläimet ovat perheen jäseniä, vaikka usein ne päätyvätkin ravinnoksi.

Edellisen kysymyksen yhteydessä kysin vastaajilta, onko eläimillä tai kasveilla tietoisuutta tai sielua. Näin ollen kysymys sisälsi myös ensimmäisen uskontosävytteisen kysymyksen. Eläimet nähdään pääsääntöisesti vähintään tuntevina, tiedostavina ja persoonaallisina olentoina, vaikkakin tietoisuuden tasosta ja kehittyneisyydestä on erilaisia näkemyksiä. Luonnontieteellisen maailmankatsomuksen omaavat huomauttavat, että eläinten tietoisuus on lajikohtaista ja näin

ollen riippuvainen eliön biologisesta kompleksisuudesta. Kasveja ei pääsääntöisesti pidetty samalla tavalla tiedostavina olentoina, vaikka kasvien kyky kommunikoida ja reagoida ärsykkeisiin tiedostettiin.

Jokainen eliö on elävä. Elämänmuotoja on erilaisia, eikä minun asiantuntijuus riitä sen tulkitsemiseen. Ihmisten käsitys tietoisuudesta on suppea, ja uskon, että tietoisuutta on olemassa enemmän ja eri muodoissa kuin nykyään tiedetään ja halutaan uskoa. #26

Vastaajista 42 prosenttia kertoi, että eläimillä tai laajemmin kaikella luonnolla on sielu. Myönteisesti vastanneet eivät pääsääntöisesti määritelleet tai pohtineet sen syvällisemmin, minkälainen se sielu olisi tai miten sen tulisi määritellä.

Tottakai niillä on sielu ja tietoisuus! Puilla, vesistöillä ja kasveilla ehkä ei mutta ne on yhtäkaikki uskomattoman kiinnostavia ja eläviä. #14

Ilahdun aina kun näen luonnossa eläimiä ja haluaisin antaa jokaisen elää rauhassa, sopusoinnussa ja yhteistyössä ihmisten kanssa. Haluaisin uskoa, että eläimilläkin on tietoisuus ja sielu. #42

Vastaajista 16 prosenttia katsoi, että eläimillä ja muulla luonnolla ei ole sielua. Sielu ei istunut käsitteellisesti kielteisesti vastanneiden maailmankuvaan. Toisinaan pohdittiin myös sitä, onko ihmiselläkään sielua, mitä sielu ylipäättään tarkoittaa, ja muutama henkilö katsoi, että vain ihmisellä on sielu. Vastaajista 44 prosenttia ei ottanut suoraan kantaa sielun olemassaoloon.

Sielu käsitteenä ei istu maailmankatsomukseeni. Tietoisuus on kaikilla sellaisilla elollisilla, joilla on riittävät aistit ja tiedonkäsittelypotentiaali. Juttelen kasvimaalla tomaateille ja metsässä puille tästä huolimatta. #33

Puhelen linnuille, puille ja pensaille. Sielu on kyllä niin hengellinen käsite, että se voi olla vain ihmisellä. #58

Vastaajista 18 prosenttia puolestaan katsoi, että sielun olemmasolo koskettaa myös muuta luontoa. Katsottiin, että sama sielu tai energia virtaa kaikkialla luonnossa: eläimissä, kasveissa, kivissä ja järvissä.

Kaikella on tietoisuus ja sielu. Kaikella metallilla, tekstiileillä ja kivillä. Puilla, vesistöillä ja eläimillä tietenkin myös. Heissä virtaa energiaa ja heissä on alkuaineita jotka värähtelvät. Koen näiden elementtien sisältävän sielun. #41

Eläinten mutta varsinkin kasvien kokemus elämästä ja kaikesta on toki hyvin erilainen kuin ihmisen. Kaikella elollisella on sielu ja energiakenttä, mutta myös elottomalla materiaalilla on oma energiansa jonka voisi käsittää eräänlaisena "sieluna" senkin. #36

Sielun käsite voi olla hyödyllinen työkalu silloin, kun halutaan ymmärtää ihmisten syvällisempiä näkemyksiä elollisesta maailmasta. Yksi tapa tulkita sielun käsitettä olisi tietenkin tehdä se juutalais-kristillisen tradition ja määritelmän mukaan. Toisena vaihtoehtona voidaan tarkastella Edward Tylorin alkuperäistä animismi-käsitettä, jonka mukaan animismi on uskoa henkiin. (Harvey 2005, 6). Toisaalta voidaan olettaa, että Taylorin oma käsitys sieluista ja hengistä myös kumpuaa kristillisestä maailmankatsomuksesta.

Tietämättä mitä vastaajat sielulla tarkoittavat voidaan kuitenkin tehdä jonkilaisia päätelmiä sielun merkityksellisyydestä. Voidaan katsoa, että usko sieluihin tarkoittaa sitä, että niin ihminen kuin eläin on enemmän kuin kehollinen ja materiaallinen olento (Harvey 2005, 135). Näin ollen sielu viittaa tässä johonkin sellaiseen, joka elollistaa eläintä yhtä merkityksellisellä tavalla kuin ihmistä. Eläimet nähdään itsessään arvokkaina ja niiden perimmäinen olemus samanlaisena kuin ihmisen, vaikka poikkeavatkin toisistaan biologisesti. Toteamalla, että eläimellä on sielu vastaajat kenties näkevät eläimen olentona, jonka mahdollisuudet esimerkiksi kuoleman jälkeiseen elämään ovat yhtä todennäköiset kuin ihmisenkin, mikäli sellaiseen uskoo.

Sielua voidaan havainnollistaa myös persoona-käsitteen kautta, jota animismin tutkimuksessa on toisinaan suosittu alkuperäiskansojen luontosuhteita ja maailmankatsomuksia tarkastellessa. David Navehin ja Nurit Bird-Davidin mukaan elollisen tai elottoman olion personointi tekee kohteesta merkityksellisen subjektin, jolla osoitetaan halukkuutta olla yhteydessä ja

vuorovaikutuksessa kyseiseen olentoon. (Naveh ja Bird-David 2013, 28-29.) Persoonan merkityksellisyys puolestaan rakentuu niiden sosiaalisten suhteiden kautta, joita ihmisellä on esimerkiksi lähiympäristönsä luontoon (Harvey 2005, 18-19). Näin ollen myös sielun käsite voidaan nähdä tapana personoida ja elollistaa olentoja, ja luoda merkityksellisiä suhteita niihin.

Kiinnostavaa on, että luontouskontoihin ja alkuperäiskansojen uskontoihin perinteisesti liitetyt yli-inhimilliset toimijat, kuten erilaiset metsänhaltijat ja -henget, eivät näytä olevan ainakaan kertomuksien perusteella vastanneiden kiinnostuksien ja uskomuksien kohteena. Animistisiin luontouskontoihin katsotaan usein kytkeytyvän taipumuksia antropomorfisoida luonnon ilmiöitä, jolloin tuntemattomia ilmiöitä inhimillistämällä niistä tehdään ymmärrettäviä. (Kamppinen ym 2012, 68.) Aineistossa luonto koostuu monenlaisesta merkityksellisestä toimijasta, mutta ne ovat konkreettisia elollisia olentoja. Arkiset kohtaamiset eläinten kanssa tuovat eläimestä esille inhimillisiä piirteitä, joihin ihminen pystyy samaistumaan. Näin ollen inhimillistämistä tapahtuu ja se näyttää olevan keskeistä empatian kokemiselle. Sen sijaan esimerkiksi yli-inhimillisten metsänhaltijoiden poissaolo aineistossa voidaan kenties laittaa luonnontieteellisen maailmankatsomuksen piikkiin, joka oletettavasti vaikuttaa jossain määrin jokaisen vastaajan näkemyksissä.

Kysyin lisäksi osallistujilta minkälainen suhde heillä on eläimiin ruokana, ja saako eläimiä ylipäätään syödä. Mielenkiintoista on, että vastaajien läheiset luontosuhteet ja näkemykset muusta elollisesta maailmasta eivät vaikuta merkittäväällä tavalla siihen saako eläimiä syödä. Toisaalta ne vaikuttavat paljonkin, etenkin siihen, minkälaisena ihanteellinen ihmisen ja eläimen välinen suhde nähdään.

Eläinperäiset elintarvikkeet ovat keskeinen osa monen omavaraistaloudessa asuvan ruokavaliota. Monella vastaajalla on erilaisia kotieläimiä, kuten kanoja, kaneja, vuohia, lemmiä ja lampaita, joista lihan lisäksi saadaan esimerkiksi munia ja maitoa. Lisäksi kalastaminen ja metsästäminen ovat yleisiä. Eläimistä pyritään usein myös hyödyntämään mahdollisimman paljon.

Lähes jokainen vastaaja kertoi olevansa enemmän tai vähemmän sekasyöjä. Neljä henkilöä kertoi olevansa täysin kasvissyöjiä. Lähes jokainen myös painotti moraalista vastuuta siinä, miten eläimiä kohdellaan. Usein oltiin myös tietoisia siitä, minkälainen eläinten kasvattaminen on ympäristön kannalta kestävä. Näin ollen myös tehotuotannon kritiikki oli yleistä. Lihansyönti nähdään pääsääntöisesti luonnollisena ilmiönä, joka perustuu luonnon kiertokulkuun. Kaikki

elollinen syö muuta elollista jossain muodossa, jolloin siinä ei usein katsottu olevan mitään kyseenalaista. Lisäksi ihmisen, maatalouden ja kotieläinten symbioosiin ja yhteiseen historiaan viitattiin.

Kasvatan kanoja niin eettisellä ja eläinystävällisellä tavalla kuin se on mahdollista. Aloitin kasvatuksen muuttaakseni aktiivisella toiminnallani ainakin sen osan ruokavaliosta kestäväksi. Eläimiä saa syödä, mutta tuotannossa tulisi ottaa huomioon kokonaispäästöt sekä eläinten lajityypillisen käytöksen huomiointi. Kotitarvekasvatus ja mikrotilat voivat olla mielestäni ratkaisu eläinten hyvinvointiin ja osittain ilmastokriisiin - mikäli koko tuotannossa on otettu huomioon päästöt ja esim. pehku käytetään kasvimaalla lannoitteena. #30

Eettisesti hyväksyttävä ja ympäristö kannalta kestävä suhde kotieläimiin on lähes jokaiselle vastaajalle tärkein ehto lihansyönnille. Eläinten olemassa oloa halutaan kunnioittaa ja niille halutaan antaa hyvä elämä sekä hyvä kuolema. Olennaista ei ole se, mitä luontoa saa syödä, vaan se, minkälainen suhde kyseiseen olentoon on, ja onko se kestävä muun luonnon kannalta.

Usein katsotaan, että eläimen kasvattaminen ja tämän teurastaminen opettaa arvostamaan ja kunnioittamaan eläintä ja ruokaa. Toisinaan eläimen kasvattamisen ja sen rinnalla elämisen seurauksena voi syntyä tunneside eläimeen, jolloin teurastaminen ei välttämättä ole helppo prosessi. Kenties juuri tappamisen vaikeus on se, mikä opettaa arvostamaan elämää. Näin ollen suhde ruokaan ei kaikille vastaajille ole myöskään aivan yksiselitteistä, vaan jatkuva prosessi, joka herättää ristiriitaisia tunteita. Toiset ovat olleet pitkään kasvissyöjiä ennen omavaraistalouteen siirtymistä, toiset elävät murrovaiheessa ja toiset pyrkivät vähentämään lihansyöntiä. Moni suosii kasvisruokaa, jolloin liha tai kala on harvinaisempaa herkkua. Seuraava lainaus on hyvä esimerkki tästä moraalisesta reflektiosta, jota ruoan läheisyys voi herättää:

Uskon että eläimillä on sielu. Mutta missä raja menee? Onko kesällä kuoliaaksi läpsäisemälläni polttiaisella tai hyttysellä sielu? Miksi niiden tappaminen ei liikauta mieltäni lainkaan, mutta pääsin teurastusta odottaessa itken vasten lampaan lämmintä turpaa? #51

Heille, jotka metsästävät, on metsästäys merkityksellinen osa luontosuhdetta. Metsästäys nähdään eettisenä ja kestäväenä vaihtoehtona saada lihaa pöytään. Monet eläimet metsästävät, joten myös ihmisen harrastama metsästäys nähdään arvokkaana ja luonnonmukaisena keinona olla omavarainen. Metsästyksen romantiikkaa ja jännitystä kuvailee hyvin eräs henkilö:

On jo lokakuun viimeisten päivien täyskuu, tuuli kääntyy pohjoiseen, seisot polvia myöten vähän riitteisessä vedessä hitaan virran kaislikossa, aurinko on laskenut, ja vettä sataa kuin saavista kaatamalla, on kylmä. Pidät asetta perä ylös kehoa vasten ja vesi valuu lakin lieriltä ja niskaan välillä, seisominen on jatkunut jo tunnin tai kaksi, liikkua ei voi. Sade taukoaa ja tuuli tyyntyy hivenen, iso kuu tulee esiin, silloin se kuuluu, siipien vihellys, hämärän metsän puiden latvuksia vasten näkyvät lentävät hahmot, toiminta alkaa. Sydämen lyönnit hidastuvat hivenen, ase nousee yhdellä sulavalla liikkeellä olkaa vasteen, varmistin poistuu, silmä hakee kohteen ja tähtäimet, liike jatkuu sulavana ennakon verran, ja sormi puristuu liipaisimelle, laukaus lähtee ja tiedät osuneesi, vaikka et näe, lintu putoaa elottomana veteen. Varmistat aseesi, ja näet vaalean vatsan kellumassa hitaan virran vastapuolella kaislikossa, menet rantaan, riisuudut, uit hakemaan linnun, uit takaisin. Huomaat että enää ei ole kylmä. Alkaa satamaan, lähdet kotiin. #20

Ruokavalioon liittyvät havainnot ovat kiinnostavia, kun otetaan huomioon ajankohtaisen keskustelun kasvissyönnin tärkeydestä ja ruokavalioiden muutoksista ilmastonmuutoksen torjumisessa. Se, mikä kaupunkiympäristössä tuntuu vihreältä valinnalta, ei välttämättä ole sitä omavaraistaloudessa asuvalle. Siinä missä kaupunkiympäristössä valintoja tehdään lompakolla trendejä, luomumerkkejä ja henkilökohtaisia ruokavalioita seuraten, omavaraistaloudessa ekologisuuden ja kestävyuden teemat ovat konkreettisella tavalla osa arkea. Ympäristötieteilijöiden ihmisten keskusteluissa lihansyönti voi ajoittain saada jopa pahuuden leiman, johon pieni osa vastaajista on reagoinut eri tavoin. Toiset kritisoivat vegaani-ideologiaa luonnottomana ja toisille se tuottaa muita emotionaalisia haasteita:

Viimeksi erään vegaani artistin sivuilla ihmiset paheksuivat maidontuotantoa. Menin lypsämään omia vuohiani, syyllisyyden kera että saako näin nyt tehdä, tuntui että olen paha eläimilleni kun sadat ihmiset sanoivat niin. Ja heti ne

lakkasivat tykkäämästä lypsystä, että nyt tuota vaivaa kyllä joku ja tässä hommassa on jotain mätää. Kun tajusin kuinka paljon oma mieleni ja tunteeni vaikuttivat vuohiini, tein henkistä työtä itseni kanssa. Ja parin kerran jälkeen sain ikävät tunteet karistettua, ja taas vuoheeni pystyivät tukeutumaan hyvään olooni ja eivät olleet lypsystä moksiskaan, päin vastoin nauttivat kun paineen tunne utareissa väheni. #56

Kohtaamiset elollisen maailman kanssa voivat olla muillakin tavoin merkityksellisiä ilman suoraa hyödyn tavoittelun intentiota. Merkitykselliset kohtaamiset esimerkiksi villieläinten kanssa ovat monelle tuttuja ja voivat herättää monenlaisia voimakkaita ja merkityksellisiä kokemuksia.

Olen nähnyt valkoisen hirven. Hirvi on ollut minulle aina muutosta ennakoiva eläin. Tämäkin kohtaaminen toi ison muutoksen mukanaan. En ehkä vieläkään ymmärrä miten ison. #5

Tuttu korppipariskunta vuosittain vaihtuvine poikasineen, lentää pihamaan ylitse ja morjestamme siinä toisiamme. Sanaton yhteys joka välillämme on, merkitsee paljon enemmän minulle kuin monikaan ihmissuhde. Eläimet eivät valehtele tai huijaa vaan ovat aina aitoja. Varsinkin nuo kaarneet ovat aivan älyttömän viisaita, emme tarvitse edes sanoja keskustellessamme vaikka ne todella hyvin ihmisten puhetta ymmärtävätkin. #13

Vastaajien arkeen kuuluvat monenlaiset kohtaamiset ja vastavuoroiset suhteet ympäristön, kotieläinten ja villieläinten kanssa, joista jotkut kohtaamiset ovat merkityksellisempiä kuin toiset. Lähes kaikki vastaajat syövät eläinkunnan tuotteita, mutta yhtä yleistä oli tehotuotannon kritiikki. Lihansyöntiä ei nähdä itsessään pahana, vaan olennaista on se, minkälainen suhde eläimeen on, minkälainen elämä sillä on ollut, ja kuinka kestävää sen katsotaan olevan ympäristön kannalta. Luonnonläheisesti elävä perustelee lihansyöntiä elämän kiertokululla, joka tarkoittaa sitä, että myös ihminen on potentiaalista ravintoa - vähintään mikroorganismeille (Taylor 2010, 127).

Vastaaajien suhteet muihin elollisiin olentoihin voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen kategoriaan. Heihin, jotka suhtautuvat luonnon olentoihin luonnontieteellisen maailmankatsomuksen pohjalta usein itsessään arvokkaina ja enemmän tai vähemmän tiedostavina ja tuntevina olentoina, sekä heihin, jotka katsovat luonnolla ja luonnon olennoilla olevan jonkinlainen transendentiaalinen tai sielullinen ulottuvuus, joka kenties myös asettaa sen tasa-arvoisempaan asemaan ihmisen kanssa. Näin ollen myös ruokavalioon ja tappamiseen liittyvät moraaliset kysymykset saattavat vaatia toisilta enemmän reflektiota ja perusteluja itselleen siinä, onko jokin asia hyväksyttävää vai ei.

Animististen piirteiden läsnäolo luontaistaloudessa asuvien luontosuhteissa ei ole yllättävä ilmiö. Oli sitten luonnontieteellinen tai uskonnollisempi maailmankatsomus, on omavaraistaloudessa asuvan suhde elolliseen maailmaan usein relationaalinen ja vastavuoroinen. Luonnossa katsotaan vaikuttavan monenlaisia merkityksellisiä ja usein persoonallisia toimijoita, jotka jakavat elinympäristöään ihmisen kanssa, ja joiden kanssa on mahdollista kommunikoida ja olla läheisessä suhteessa.

4.2.3 Animismi ja luonnonsuojelu

Edellisessä alaluvussa totesin, että vastaajien luontosuhteissa voidaan havaita animistisia taipumuksia havainnollistaa luontoa. Animismi puolestaan usein yhdistetään luonnonsuojeluun ja luontokeskeiseen luontosuhteeseen. Animistiset alkuperäiskansojen kulttuurit nähdään usein luonnonläheisinä ja luontoystävällisinä maailmankatsomuksina, jonka vuoksi 1960-luvun ympäristöheräämisen myötä kyseisiä vaikutteita on sovellettu monin tavoin erilaisissa ympäristötietoisissa piireissä. Esimerkiksi new age- ja ekopakanallisissa alakulttuureissa tämä liitto näyttää varsin luontaiselta. Animistisiä vaikutteita sovelletaan eri tavoin osoittaakseen kunnioitusta löydettyä luontoyhteyttä kohtaan. (Pesonen 2020, 134.)

Harveyn mukaan alkuperäiskansojen relationaaliset suhteet elolliseen maailmaan tarjoavat monenlaisia tärkeitä esimerkkejä siitä, miten luontosuhteita voidaan rakentaa kunnioituksen pohjalta. Ne auttavat myös tarkastelemaan kriittisesti niitä ideologioita ja tapoja, jotka ylläpitävät kyseisiä ongelmia. Harvey muistuttaa, miten myös epämiellyttävät asiat ovat välttämätön osa luontosuhdettamme. Kuten ollaan havaittu luontosuhteita ja ruokavalioita tarkastellessa, luonto ei ole vain harmonista ja kaunista; siihen sisältyy myös kuolemaa ja tappamista. Voidaan katsoa,

että nämä ääripäät kohtaavat omavaraistaloudessa. Jotta ihminen voi syödä, on hänen voitava myös ”syödä suhteita”, kuten Harvey ilmaisee. Kun otetaan huomioon kulutuskulttuurin suhde tavanomaisiin ruokatottumuksiin, on Harveyn mukaan tärkeää pohtia syvällisemmin sitä, mitä syömme, ja etenkin sitä, *ketä* syömme. Hän ehdottaa, että käsitteet kuten ”saalistaja” ja ”saalis” voisivat olla hyödillisiä auttamaan muovaamaan ajatteluamme ja toimintaamme relationaalisen luontosuhteen suuntaan. (Harvey 2019, 3/1.)

Myös Bron Taylor käyttää animismia luokittelun välineenä havainnollistamaan erilaisia tummanvihreän uskonnon muotoja, jossa luonnonsuojelu on keskeistä. Hän käyttää eräänlaista nelinjakoa havainnollistamaan tummanvihreää uskontoa: henkinen animismi, naturalistinen animismi, gaialainen henkisyys ja gaialainen naturalismi. Näillä kategorioilla Taylor pyrkii jakaaman havaitut tummanvihreän uskonnon muodot neljään naturalistiseen ja supernaturalistiseen maailmankatsomukseen. Kategorioiden eroavaisuudet ovat hienovaraisia ja häilyviä, mutta osoittavat sen, että luontohenkisyteen voi liittyä transendentiaalisia ulottuvuuksia tai se voi olla luonnontieteelliseen maailmankatsomukseen perustuva. (Taylor 2010, 14-15.)

Moderni länsimaalainen käsitys luonnonsuojelusta voi kuitenkin olla erilainen kuin sellaisessa kulttuurissa, jossa on aina eletty luontokeskeisesti, ja jossa luontoa ei ole tarvinnut erikseen suojella. Voidaan havaita, että omavaraistalouksissa asuvien vastavuoroisissa luontosuhteissa välineelliset ja itsestään arvokkaat asiat ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Myös alkuperäiskansojen luontosuhteissa voidaan havaita samanlaisia jännitteitä silloin, kun kulttuuri kohtaa modernin maailman. Danny Naveh ja Nurit Bird-David ovat havainneet tiettyjen heimojen parissa tutkimusta tehdessään, miten luonnonsuojelu tapahtuu epäsuoraan välittömien tarpeiden tasolla. Merkitykselliset ja kunnioittavat suhteet persoonallisiin luonnon olioihin muodostuvat silloin, kun ne ovat paikallisia ja liittyvät välittömiin tarpeisiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Esimerkiksi puut, jotka tarjoavat lääkkeitä ja ravintoa yhteisölle näyttävät persoonallisina, merkityksellisinä toimijoina, jotka vaativat kunnioitusta, ja näin ollen ovat itsessään arvokkaita. Sen sijaan puut, joita joutuu kaatamaan taloudellisista syistä eivät välttämättä näyttäyty samalla tavalla merkityksellisinä, personaallisina toimijoina, ja näin ollen niillä on lähinnä välineellistä arvoa. Tietyn heimon utilitaristiset päämäärät ja niiden yhteys kasvaviin taloudellisiin vaatimuksiin merkitsevät eräänlaista paradigmaattista siirtymää

luonnonmukaisesta ja ‘primitiivisestä’ kulttuurista kohti modernia hyötyajatteluun perustuvaa kulttuuria. Näin ollen myös luontosuhde saa uusia ulottuvuuksia. Modernin maailman kohtaaminen voi saada pitkään ulkomaailmalta eristyksessä eläneen kulttuurin toimimaan luonnon kannalta haitallisella tavalla (Naveh & Nurit 2013, 28-34.)

Luonnonsuojelun ja animismin kytkökset ovat havaittavissa myös tämän tutkimuksen aineistossa. Tarkoitus ei kuitenkaan ole osoittaa, että vastaajien keskuudessa vaikuttaisi jonkinlainen yhtenäinen animistinen maailmankatsomus. Jotkut vastaajat ovat mitä ilmeisemmin saaneet inspiraatiota ja vaikutteita vastaavanlaisista maailmankatsomuksista ja traditioista. Olennaista on se, että luontaistaloudessa asuvalle vastaavanlaiset näkemykset ja taipumukset suhtautua luontoon näyttävät tulevan ikään kuin itsestään silloin, kun arkea jaetaan erilaisten elollisten toimijoiden kanssa.

4.2.4 Posthumanistinen näkökulma

Kuten on havaittu, omavaraistaloudessa asuvien luontosuhteissa ja elämäntavoissa on keskeistä relationaaliset suhteet elollisen mailman kanssa. Näin ollen myös poikkitieteellinen posthumanistinen ajattelu voi tarjota hyödyllisen näkökulman aiheeseen. Kuten moni tähän tutkimukseen osallistunut, myös posthumanismi tarkastelee kriittisesti kulttuurissamme vallitsevia ihmiskeskeisiä lähtökohtia ja olettamuksia. Ajankohtaiset ympäristöongelmat, jotka pakottavat tarkastelmaan suhteitamme ei-inhimilliseen maailmaan, ovat niin posthumanismin kuin modernin omavaraiskulttuurin keskiössä.

Karoliina Lummaan ja Leea Rojalan mukaan posthumanistisen ajattelun lähtökohtana on ajatus ihmisestä, joka ei määriy vastakohtaisessa suhteessa ei-inhimilliseen. Posthumanistinen ajattelu etsii siis vaihtoehtoisia ei-hierakisia tapoja ymmärtää elollisten ja elottomien olioiden ominaisuuksia ja keskinäisiä suhteita. Keskeinen havainto on se, että ihmiskeskeisyydestä huolimatta ihminen ei ole koskaan ollut riippumaton toimija maailmassa, vaan ihminen ja kulttuuri on kehittynyt vuorovaikutuksessa muun luonnon ja ihmisen kehittämän teknologian kanssa. (Lummaa & Rojola 13-14, 2014.)

Posthumanistinen ajattelu nostaa esille kysymyksen subjektiudesta ja objektiudesta, joka on teemana läsnä myös tässä tutkimuksessa. Subjektien ja objektien uudelleen hahmottaminen voi

auttaa myös hälventämään luonnon ja kulttuurin välisiä rajoja. Olen todennut, miten vastaajien keskuudessa muu elollinen maailma usein katsotaan koostuvan erilaisista merkityksellisistä subjekteista. Ihmisellä on pitkään ollut kuitenkin taipumusta korostaa ihmisyyttä subjektina suhteessa muuhun maailmaan, joka koostuu erilaisista objekteista. Toisinaan voi kuitenkin olla hyödyllistä tarkastella myös ihmistä osana objektien maailmaa, sillä ihminen ei ole koskaan ollut pelkkä subjekti, vaan myös muun maailman kohteena oleva objekti. Lummaa onkin ehdottanut itseobjektifioinnin käsitettä kuvaamaan sitä ymmärrystä, että olemme itse kohteita lukuisten muiden kohteiden joukossa vailla erityisasemaa. (Lummaa 2014, 266.)

Ihmisten luontosuhteet ja ihmisen kehittämä teknologia kytkeytyvät toisiinsa. Ihmisen kehittämä teknologia on muovannut luontosuhteitamme, kuten myös ihmistä itseään. Ihminen ei ole vain luonnosta riippuvainen, vaan hän on myös niin sanotusti oman teknologiansa orja. Etenkin tänä päivänä korkean teknologian, tekoälyn ja virtuaalimaailmojen kehityksen myötä, ihminen luovuttaa yhä enemmän inhimillistä autonomiaansa. (Lummaa & Rojola 14-15, 2014.) Ei tarvitse katsoa pitkälle huomatakseen, miten nopeasti ihmisestä voi tulla tietyn objektin, kuten älypuhelimien, objekti. Ihmiskunnan historia koostuu vastaavanlaisista vuorovaikutussuhteista niin luonnon kuin teknologian kanssa. Myös inhimillisistä tai ei-inhimillisistä lähtökohdista kumpuavat voimat, kuten sähkö ja ilmansaasteet, ovat ihmisen olemassa oloon vaikuttavia objekteja. Tyynenmeren objekteista koostuva muovilautta, joka on objekti itsessään, kulkeutuu takaisin ihmisten ja eläinten elimistöön vaikuttaen eliön terveyteen; tai kaupunkien asuinalueet, joissa ihmisten kehittämät objektit tuottavat melu- ja ilmansaasteita vaikuttaen kaupunkilaisten hyvinvointiin ja elämänlaatuun. (Lummaa 2014, 276; Bennett 2010, viii.)

Riippumattomuuden arvo, joka tässä tutkimuksessa on noussut esille, voidaan nähdä kytkeytyvän tähän ihmisen kompleksiseen suhteeseen kehittämänsä teknologian kanssa. Pyrkimys riippumattomuuteen tarkoittaa pyrkimystä vähentää yhteiskunnallista riippuvaisuutta, mutta myös pyrkimystä vähentään liiallista teknologista riippuvuutta. Tällainen teknologia voidaan kokea haitalliseksi tai tarpeettomaksi. Haitallinen teknologia voidaan katsoa olevan haitallista niin ihmisen kuin ympäristön kannalta. Turhat teknologiat ovat puolestaan sellaisia, jotka ei anna elämälle lisämerkitystä, tai sellaista, minkä ihminen kokee pystyvänsä toteuttamaan itse - kuten sähkön.

Posthumanismia voidaan tarkastella myös uskontojen viitekehyksessä. Filosofi Francesca Ferrandon mukaan "aito henkisyys" on aina ollut posthumanistista, sillä niin henkisyydelle kuin posthumanismille eräänlainen non-dualistinen maailmankatsomus ja yhteenkuuluvuden kokemus johonkin itseään suurempaan on keskeistä. Henkisyys ja uskonnollisuus eivät kuitenkaan aina täytä näitä kriteereitä, joten Ferrandon väite on tosi riippuen siitä, miten henkisyys määritellään. On lukemattomia tapoja ja käytäntöjä erilaisissa traditioissa, joita henkisyyden ja uskonnollisuuden nimissä harjoitetaan, jotka ovat pahasti ristiriidassa posthumanistisen näkökulman kanssa. (Fernando 2016, 1-4.) Tutkimukseni kontekstissa Ferrando väite voidaan kuitenkin katsoa pitävän paikkaansa. Se henkisyys, jota olen tässä tutkimuksessa tarkastellut, voidaan katsoa täyttävän posthumanistisen henkisyyden kriteerit.

Näin ollen myös omavaraistaloudessa asuvan luontosuhde voidaan katsoa olevan posthumanistinen luontosuhde. Omavaraistaloudessa asuva on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ei-inhimillisen maailman kanssa, jossa vaikuttavat lukuisat subjektit ja objektit. Hän on elinympäristönsä tarpeiden ja intressien asiantuntija, ja hän tiedostaa vallitsevien riippuvuussuhteiden merkityksen. Ihmiskeskeisyys on toki aina jossain määrin läsnä, koska hyötyä tavoitteleva valta-asema on välttämätön, mutta se perustuu vastavuoroisuuteen ja siihen, että elollinen maailman nähdään kunnioituksen arvoisena, ja näin ollen itsessään arvokkaana.

Omavaraistaloudessa asuva suhtautuu inklussiivisesti erilaisiin elollisiin olentoihin, mutta myös erilaisiin luonnollisiin prosesseihin ja voimiin, jotka tavanomaisesti suljetaan kokemuksemme ulkopuolelle. Tästä hyvä esimerkki ovat jätteet, joihin kaupunkiympäristössä asuvalla on tavallisesti etäinen suhde. Kodin jätteet noudetaan jatkokäsittelyyn tuntemattomaan paikkaan, jolloin suhde kyseiseen biologiseen prosessiin jää etäiseksi. Omavaraistaloudessa jätteestä, kuten monesta muustakin asiasta, tehdään Bruno Latourin sanoin hoivan aihe, eli "matter of care" (Latour 2003, 1-12).

4.2.4 Relationaalinen ja vastavuoroinen luontosuhde

Omavaraistaloudessa asuvien luontosuhde voidaan aineiston valossa nähdä relationaalisena ja vastavuoroisuuteen perustuvana. Tämä relationaalinen luontosuhde näyttää olevan myös luontohenkisyydelle keskeinen piirre. Vastavuoroinen suhde muodostuu silloin, kun luonto nähdään itsessään arvokkaana paikkana, jossa vaikuttavat erilaiset merkitykselliset toimijat.

Nämä toimijat ovat vastaajan maailmankatsomuksesta riippuen tiedostavia ja tuntevia, sielullisia tai persoonallisia olentoja.

Vastavuoroisuus ja relationaalisuus näyttävät siis olevan keskeinen osa omavaraistalouksissa asuvien elämäntapaa. Se ilmenee vastaajien pyrkimyksissä yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen sekä luonnonsuojeluun. Toimimalla luonnon kannalta tavalla, jonka he katsovat olevan kestävä ja moraalisesti oikein, on mahdollista saada suoraan luonnosta elämän perustarpeita, jotka mahdollistavat vähintään osittaisen riippumattomuuden yhteiskunnasta.

Vastavuoroisuuteen perustuvassa luontosuhteessa on ominaista se, että luonto nähdään niin välineellisesti kuin itsessään arvokkaana paikkana. Ympäristöfilosofit ja -tutkijat puhuvat kukoistamisesta, jolla tarkoitetaan sitä, että eliö tai ekosysteemi kykenee kehittämään lajityypillisiä kykyjä ja taipumuksia. Kukoistaminen on ihmisestä riippumaton objektiivinen luonnon tila, ja näin ollen kun vastaajat toivovat eläimelle hyvää lajityypillistä elämää, he tekevät sen eläimen itsensä vuoksi. Näin ollen he katsovat, että eläimellä ja luonnolla on itseisarvo. (Pietarinen 2000, 50.) Väline- ja itseisarvot eivät sulje toisiaan pois, vaan ovat juuri niitä tekijöitä, jotka tekevät omavaraistaloudessa asuvan luontosuhteesta relationaalisen ja vastavuoroisen.

Relationaalisuus ja vastavuoroisuus näyttävät olevan keskeisiä myös niin sanotussa perinteisessä uskonnollisessa elämässä. Vastavuoroisuus voidaan katsoa olevan aina läsnä ihmisen suhteessa johonkin itseään suurempaan kokonaisuuteen, johon koetaan yhteenkuuluvuutta. Perinteisessä uskonnollisessa kontekstissa voidaan katsoa, että vastavuoroisuutta harjoitetaan monenlaisen toiminnan kautta, kuten esimerkiksi rituaalien ja harjoitusten muodossa. Näillä harjoituksilla osoitetaan esimerkiksi antaumuksellisuutta, kunnioitusta ja omistautuneisuutta luojaa tai traditiota kohtaan.

Silloin kuin omavaraistaloudessa asuva sanoo palvovansa luontoa tai että luonto on hänen uskontonsa, se ei välttämättä täytä uskonnon ulkoisia kriteereitä. Luontaistaloudessa luonto sulautuu osaksi arkea, ja hän on siihen fyysisesti yhteydessä päivittäin. Henkisen harjoituksen sijaan esimerkiksi siemenen kylväminen maahan tai hetkellinen kohtaaminen tietyn elollisen olennon kanssa saattaa olla itsessään merkityksellinen harjoitus. Tekemällä luonnon kannalta hyödyllisiä valintoja puutarhassa ja muualla luonnossa, hiljentymällä metsässä, ihmettelemällä ja

tarkkailemalla luontoa, kommunikoimalla eläinten kanssa, ja ottamalla kiitollisena vastaan satoa, ihminen osoittaa vastavuoroisuutta ja omistautuneisuutta luontoa kohtaan.

On myös kiinnostavaa pohtia missä määrin nämä merkitykselliset luontosuhteet täydentävät yleisinhimmillisiä sosiaalisia tarpeita. Ovathan relationaalisuus ja vastavuoroisuus myös merkityksellisten ihmissuhteiden perusominaisuuksia. Kaupungit ovat sosiaalisen elämän kannalta antoisia paikkoja, ja maaseudulle saatetaan vetäytyä silloin, kun sosiaalisen elämän tarpeet ovat vähäisemmät. Monella vastaajalla on perhettä, mutta myös yksineläjät ovat merkittävä osa aineistoa. Muutamien vastauksien kohdalla kerrotaan, miten yksinolosta nautitaan tai miten ihmissuhteet ovat haastavia, ja miten luonnon kanssa vuorovaikutuksessa olemiseen ei liity sellaisia odotuksia tai paineita, joita ihmissuhteisiin mahdollisesti liittyy. Vastauksissa ei ilmene yksinäisyyteen tai muuhun yksinoloon liittyviä haasteita. Päin vastoin, luontoon koetaan yhteenkuuluvuutta ja sieltä elämän merkityksellisyys kumpuaa.

Tästä voidaan päätellä, että joko omavaraisuus ja maallemuutto vetoavat tietynlaisiin persooniin, joilla sosiaaliset tarpeet ovat vähäisempiä, tai erilaiset merkitykselliset suhteet elollisen maailman kanssa voivat jossain määrin täydentää ihmisten sosiaalisia tarpeita. Vastaus lienee sekä että. Selvää kuitenkin on, että relationaaliset ja vastavuoroiset suhteet luonnon kanssa ovat monelle omavaraistaloudessa asuvalle eksistentiaalisesti merkityksellisiä.

4.2.5 Paluu luontoon ja kulttuuriin

Luonto ja kulttuuri mudostavat ihmisen luontosuhteen. Luonnon ja kulttuurin suhteet ovat usein myös ristiriitaiset, ja näin ollen tämä luonto-kulttuuri -dualismi on näkynyt myös aineistossa eri tavoin. Kysyin osallistujilta, mikä heidän mielestä on luontoa ja mikä kulttuuria, ja missä näiden raja menee. Vastaukset olivat hyvin pohtivia ja tulivat pääsääntöisesti kahteen johtopäätökseen. Yhdessä ryhmässä raja nähtiin liukuvana ja suhteellisena. Kulttuuri on suoraan verannollinen siihen, miten paljon ihmisen jälki näkyy ympäristössä. Se, kuinka paljon ihmisen jälki sai näkyä olematta luontoa ja missä vaiheessa jokin asia muuttuu kulttuuriksi oli myös vaihtelevaa. Osan mielestä mikään rakennettu ympäristö ei ole luontoa, osan mielestä esimerkiksi viljelypelto ja maalaismaisema on edelleen luontoa.

Se keskelle kaupunkia perustettu viiden puun "metsä" ei ole aitoa luontoa vaan yritys saada vähän vihreää betonin keskelle. Luonnossa on myös luonnoneläimiä eikä vain kävelypolkuja keskellä kaupunkia. #22

Golfkenttä ja puupelto eivät ole luontoa vaan sitä köyhdyttävää toimintaa. Raja kulkee siinä kuinka paljon nypimme ja ylihoidamme ympäristöämme. Kulttuuria voi olla myös luonnossa. #31

Pieni osa vastaajista puolestaan katsoi, että kaikki on perimmäisellä tasollaan luontoa ja että rajaa on liian vaikea vetää. Luonto on tällöin riippuvainen kielenkäytöstä ja siitä, mitä milloinkin sovitaan sen tarkoittavan, jotta asioista voidaan keskustella. Loppuen lopuksi kaikki kumpuaa luonnosta ja palaa luontoon.

Milloin elävä puu muuttuu joksikin muuksi kuin luonnoksi? Kun nyt katson kotini seinää: ikivanhoja hirsii ja niiden välistä pilkottavaa pellavaa sekä puukuitua. Milloin ne ovat lakanneet olemasta luontoa? Silloin kun puu kaadetaan ja pellava kuivataan? Onko katosta roikkuvat yrttikimput lakanneet olemasta luontoa kun olen poiminut ne kuivamaan? Vai onko nokkoset luontoa yhä silloin kun syön ne? Ovatko ne yhä luontoa päätyessään kehoni, huussin ja kompostoinnin kautta takaisin peltoon? #51

Luonnon ja kulttuurin välinen suhde ilmenee omavarauskulttuurissa ajoittain kompleksisena liittona. Luonnon ja kulttuurin kaksijakoisuus näkyy tutkimuksessa muutamalla eri tavalla. Se ilmenee esimerkiksi välineellisesti ja itsestään arvokkaiden asioiden suhteissa. Ihmisen kunnioitus luontoa kohtaan ja halu suojella sitä ei sulje pois ihmisen roolia omistamiensa eläinten ja tonttinsa "hallitsijana". Pyrkimys yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen korvataan toisenlaisilla luonnollisilla riippuvuussuhteilla, jotka kuten kotieläimet, ovat sen kulttuurin aikaansaannoksia, jota toisinaan kritisoidaan. Se ilmenee myös siinä, miten luonnonläheisyys tarkoittaa juuri sitä – läheisyyttä. Hirsiseinät ja lämmin tupa mahdollistavat luonnonläheisen elämäntavan, mutta samalla pitävät ihmisen riittävän turvallisen etäisyyden päässä ulkopuolisesta villistä ja arvaamattomasta luonnosta.

Gould pyrkii ymmärtämään näitä näennäisiä ristiriitoja tarkastelemalla omavaraisuutta kulttuurisena ja symbolisena työnä. Kulttuurisella työllä hän tarkoittaa sitä, miten omavaraisuus ilmenee normatiivisen kulttuurin vastustamisena ja uudenlaisen kulttuurin rakentamisena, mutta se ei kuitenkaan ole valtakulttuurista täysin erillinen alue, vaan sen määrittelemä. Moderni omavaraiskulttuuri syntyy monin tavoin valtakulttuurin ehdoilla ja on reaktio siihen. (Gould 2006, 105.)

Omavaraisuus voidaan katsoa olevan vapaan yhteiskunnan mahdollistama vapaa valinta luoda toisenlaista kulttuuria, joka perustuu osittain toisenlaisille arvoille. Nykymaailman valintojen mahdollisuus voi paradoksaalisesti tuntua toisista rajoittavalta ja merkityksettömyydeltä, etenkin jos vallitsevien rakenteiden arvopohja ei ole linjassa omien arvojen kanssa. Näin ollen paluu luonnonläheisen ja niin sanotun yksinkertaisen elämäntavan pariin voi tuntua kutsuvalta.

Tämä halu rakentaa omanäköistä elämää, joka perustuu luonnonmukaisuuden ja yksinkertaisen elämän ihanteille, tekee omavaraisuudesta Gouldin mielestä myös symbolisesti merkityksellisen. Omavaraisuuden symbolinen ulottuvuus ilmenee periytyvänä ymmärryksenä siitä, mikä luonnon ja ihmisyyden merkitys on, minkälainen on hyvä elämä, minkälainen se on historiallisesti ollut, ja minkälainen se voisi tulevaisuudessa olla. Se on myös symbolista, koska toisinaan luonnolla katsotaan olevan jonkinlainen transendentiaalinen ulottuvuus. (Gould 2006, 103.)

Gould katsoo, että tämä symbolinen ulottuvuus auttaa hahmottamaan myös omavaraisuuden uskonnonkaltaisuutta. Omavaraisuudelle omistautuneiden henkilöiden elämäntavoissa ilmenee toisinaan eräänlainen ehdottomuus ja välttämättömyys suhteessa kyseiseen polkuun. Se on maailmankatsomuksellinen kokonaisuus ja intohimo, sille omistaudutaan, ja sitä usein tehdään suuremman hyvän vuoksi. Se on asia, josta oma olemassa olo ja hyvinvointi on riippuvainen. (Gould 2006, 105.)

Omavaraisuuden taustalla vaikuttavat arvot, kuten riippumattomuus, vapaus, itsenäisyys, luonnonsuojelu, luontoyhteys, puhdas ruoka ja hyvinvointi, ovat kaikki toisiinsa kytkeytyneitä ja osa kyseistä maailmankatsomuksellista kokonaisuutta. "Palaamalla luontoon" kuten esimerkiksi varhaiset ajattelijat Rousseau ja Thoreau omin sanoin kehoittivat, katsotaan, että ihminen voi löytää jonkinlaisen luonnollisen vapauden tilan, joka seisoo vastakohtana kulttuurin normeille (Albanese 1990, 87-89; Taylor 2010, 8-9). Kaupunki merkisee ihmisen luomia sääntöjä ja

velvollisuuksia; luonnossa vallitsee luonnon lainalaisuudet. Kuten eräs vastaaja humoristisesti asian ilmaisee:

Luontoa on silloin kun voi rauhassa kusta puun juurelle, eikä siitä tule ikinä sanomista. Kulttuuria on silloin kun puun juurelle kusemisesta tulee narinaa.
#20

Paluu luontoon –ihanne kytkeytyy siis niin kulttuuriin kuin luontoon. Se on pyrkimystä muovata kulttuuria takaisin luonnonläheiseen muotoon. Riippumattomuus valtakulttuurista mahdollistaa sellaisen elämäntavan, joka omasta mielestään on merkityksellistä, eettisesti hyväksyttävää ja kestävä. Yhteydet yhteiskuntaan ja kulttuuriin ovat edelleen olennaisia, mutta ne koskettavat vain niitä asioita, jotka ovat välttämättömiä ja merkityksellisiä. Ensisijaisesti aika ja energia kohdistetaan luontoon, joka yhdistää ihmisen juuriinsa ja elämän kannalta välttämättömiin prosesseihin. Ajattelemalla omavaraisuutta kulttuurisena työnä, joka on reaktio valtakulttuurille, mutta myös sen määrittelemä, sekä symbolisena työnä, joka ilmentää tiettyä visiota siitä, miten maailmassa tulisi elää, voidaan pyrkiä ymmärtämään ihmisen ja luonnon sekä luonnon ja kulttuurin keskinäisiä ristiriitoja.

4.3 Uskonnon ja henkisyyden merkitykset

Voidaan havaita, että luontoperusteinen henkisyys on merkittävällä tavalla läsnä aineistossa. Tämä on totta varsinkin Taylorin tummanvihreän uskonnon teorian kontekstissa, joka on sovellettavissa myös luonnontieteellisen maailmankatsomukseen. Taylorin luontohenkisyudessa luonto nähdään itsessään arvokkaana ja pyhänä. Siihen liittyy voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ymmärrys siitä, että kaikki elollinen on samaa riippuvuussuhteiden verkostoa. (Taylor 2010, 13.) Lisäksi olemme havainneet, että merkittävä osa vastaajista yhdistää elollisiin olentoihin ja luontoon transendentiaalisia ulottuvuuksia - kuten sielun. Vielä suurempi osa vastaajista suhtautuu elollisiin olentoihin enemmän tai vähemmän tiedostavina, tuntevina ja persoonallisina olentoina.

Omavaraisuuteen kytkeytyvällä luonnonsuojelulla voidaan siis katsoa olevan selkeitä luontohenkisyyden piirteitä. Filosofit Roger Gottlieb mukaan luontosuhteen ja luonnonsuojelun

henkinen ulottuvuus on sellainen kokemus, joka ylittää tavanomaiset persoonalliset ja egoistiset pyrkimykset. Se näkyy esimerkiksi siinä, miten yhteenkuuluvuuden ja merkityksellisyyden kokemuksen seurauksena johonkin itseään suurempaan kokonaisuuteen, oli kyse sitten suhde luontoon tai jumalaan, ihmisten taipumukset kokea esimerkiksi kiitollisuutta, mielenrauhaa, elämäniloa ja syvää kunnioitusta vahvistuvat. (Gottlieb 2006, 151.)

Kysyin vastaajilta myös suoraan merkitseekö uskonto tai henkisyys heille jotain, ja näkykö tämä jotenkin heidän elämässä ja luontosuhteissa. Vastaajista 65 prosenttia kertoi, että uskonto tai henkisyys merkitsee heille jotain jossain muodossa. Henkisyyteen viittaavat olivat tässä ryhmässä selvä enemmistö, ja usein henkisyys kytkeytyi syvälliseen luontoyhteyden kokemukseen, moraaliseen itsensä kehittämiseen ja tiedostavammaksi ihmiseksi tulemiseksi. Osa vastaajista kuvailee henkisyyttä sekulaarein termein ja painottavat tieteellistä maailmankuvaa tai henkisyyttä hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä.

Olen henkinen, mutta en noudata mitään kirjoitettua uskontoa. Henkisyyteni kuvastuu muiden elämänmuotojen kunnioituksena, mystisenä ja henkisenä suhtautumisena luontoon ja maailmaan. #15

Henkisyys kulkee käsi kädessä luontosuhteeni kanssa. Koen olevani lähempänä luojaa luonnossa ihmetellen ja ihastellen kaikkea luonnon monimuotoisuutta. Luonto on kirkkoni. #37

En usko mihinkään yliluonnolliseen. Henkisyys tarkoittaa minulle moraalista pohdintaa ja jatkuvaa itsen ja yhteisön kehittämistä. #19

Henkisyyden ja uskonnollisuuden erottelu vastauksissa on toisinaan haastavaa, sillä ihmiset tulkitsevat käsitteitä eri tavoin. Toisinaan niitä käytetään synonyymeinä toisilleen ja toisinaan niissä heijastuu eräänlainen ambivalenssi. Esimerkiksi suhde uskuntoon saattaa olla jollekin kielteinen, mutta samaan hengenvetoon käytetään muuta uskonnollista sanastoa.

Kyllä se jotain merkitsee vaikka en olekaan kirkossa kävijä. Minusta tuntuu, että minulla on suora yhteys jonnekin, enkä kaipaa siihen väliin selittelijöitä. #38

Henkisyys iso juttu. Ei uskonto varsinaisesti. Jumaluus on ja huokuu kaikesta luonnontilaisesta. #5

Luonto kertoo herkälle, mihin astella, jotta näkee ihmeen, sen kaiken mihin evoluutio ja hetket miljardeja vuosia matkattuaan pystyvät. En ole uskovainen, mutta voisinpa sanoa, että luonnossa surkea ihminenkin pääsee jumalan syliin. #56

Luontoa uskontosävytteisesti kuvailevien maailmankatsomukset voidaan usein tulkita eräänlaisena panteismina. Näin ollen luonto ja jumala eroavat toisistaan vain käsitteellisesti. Luonto ja olemassaolo itsessään ovat jumalan ilmentymää, jolloin siihen voidaan olla suorassa yhteydessä ja suhteessa. Tämä ei välttämättä vaadi uskonnollisia rituaaleja, järjestäytymistä, pyhiä tekstejä tai opinkappaleita.

Uskonnon ja henkisyyden läsnäolo ilmenee aineistossa niissä monissa tavoissa puhua luonnosta ja toimia luonnossa. Esimerkiksi silloin, kun metsää kuvaillaan kirkoksi, luontoa äidiksi, tai silloin, kun eläinten sieluihin suhtaudutaan myönteisesti. Se näkyy siinä, miten luontoa kuvaillaan paikaksi, jossa henkisyys ja jumaluus asuu, miten luonnolta pyydetään lupaa ennen ottamista, ja niissä muissa rituaaleissa ja kiittollisuuden osoituksissa, joita pieni osa vastaajista harjoittaa.

Suhteeni luontoon on kiittollinen. Ottaessani vettä juotavaksi lähteestä kiitän kolmesti. Kiitän ääneen löytäessäni vihreää villiä syötävää. Kiitän. #51

Vastaajista 21 prosenttia kertoi, että uskonto tai henkisyys eivät merkitse heille mitään tai eivät vastanneet kysymykseen suoraan. Oli sitten ei-uskonnollinen, uskonnollinen tai henkinen, oli etäisyyden ottaminen järjestäytyneisiin uskontoihin ja ”uskovaisiin” usein mainitsemisen arvoinen asia. Jyrkimmät ja kielteisimmät näkemykset uskonnosta olivat kuitenkin siinä ryhmässä, joka ei kokenut uskontoa tai henkisyyttä merkityksellisenä. Samalla he kuitenkin usein painottivat sitä, että ihmisen tulisi toimia moraalisesti oikein maailmassa.

Myös Gould havaitsee omavaraisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan aversiota institutionaalaisia valtauskontoja kohtaan. Gouldin aineistossa kriittisyys ilmenee niin ei-uskonnollisten kuin

esimerkiksi kristittyjen näkemyksissä. Myös omassa aineistossani havaitaan samankaltaisia kriittisiä ääniä eri ryhmissä. Kristinuskon ja Raamattu voidaan kokea omaksi, mutta suhde kirkkoon instituutiona voi silti olla kriittinen. Tämän voidaan katsoa olevan yksi keskeisin vastakulttuuria yhdistävä piirre, ja jonka juuret ulottuvat 1960-luvun ympäristöheräämiseen ja siihen kytkeytyvään juutalais-kristillisen maailmankuvan kritiikkiin. (Gould 2005, 35-37; Pesonen 1999, 15-17.)

Luontoperusteinen henkisyys lisäksi ovat myös kristinuskon vaikutteet aineistossa läsnä. Kristilliset arvot ja maailmankatsomukset kulkevat vastauksissa luontosuhteiden henkisten ulottuvuuksien kanssa rinnakkain. Kristinuskoon suoraan viittaa 10 prosenttia vastaajista, vaikka käsitteitä kuten "luoja" ja "jumala" käytetään tätäkin useammin. Myös uskosta jumalaan kerrotaan useammin kuin mitä viitataan suoraan kristinuskoon. Tämä kertoo kenties enemmän ihmisten uskonnollisesta sitoutumattomuudesta kuin siitä, miten paljon tai vähän kristinuskon näkyä aineistossa. Kristinuskoon suoraan viittaavilla henkisyys perustuu kristillisiin moraalikäsitteisiin ja Raamatun ilmoitukseen. Kristilliseen maailmankuvaan ja luontosuhteeseen sisältyy käsitys ihmisestä luonnon varjelijana ja tilanhoitajana. Vastaavanlaisia näkemyksiä havaittiin jo aikaisemmin, kun kysyttiin minkälainen ihmisen rooli tulisi olla luonnossa ja maailmassa.

Henkisyyteni pohjaa kristillisiin moraalikäsitteisiin elämän kunnioittamisesta sekä vanhoihin suomalaisiin kansanperinteisiin ja uskomuksiin siitä, että luonto ei ole vain materiaa. #44

Olen sydämen kristitty. Uskon Raamatun ilmoitukseen myös siinä että kaikki Jumalan luoma oli sangen hyvää ja ihmisen tulee vaalia luontoa ja eläimiä. Jumala asetti ihmisen paratiisiin vaalimaan sitä, ja meillä on tässä oma pieni 'paratiisimme' jota vaalia. #39

Kristinuskon ja luonnonsuojelun suhde on perinteisesti katsottu olevan ongelmallinen. Vuonna 1967 julkaistussa artikkelissa *The historical roots of our ecological crisis* historioitsija Lynn White argumentoi juutalais-kristillisen maailmankuvan olevan ympäristöongelmien perimmäinen syy. White katsoi, että ihmiskeskeinen juutalais-kristillinen arvomaailma on juurtunut

länsimaalaiseen tajuntaan niin, että se on muovannut kulttuuriamme ja käsityksiämme luonnosta perustavanlaatuisella tavalla. (White 1967, 1-9.) Tämä herätti paljon keskustelua ja monenlaisia reaktioita, ja inspiroi myös uskontoja ottamaan luontokäsityksenä uudelleen tarkastelun kohteeksi. (Pesonen ja Kurenlahti 2020, 133-134; Taylor 2010, 10-12.) Eräs vastaaja kommentoi aihetta:

Kristillinen retoriikka on ajanut meidät täyttämään maan ja kyllä, niin ollaan kerta kaikkiaan tehty. Viljelty on, vaan ei varjeltu. #53

Tilanhoitajaetiikka oli eräs reaktio ja raamatullinen tulkinta tähän kritiikkiin. Kyseisen näkemyksen mukaan Raamatun luomiskertomuksessa ei tuoda esille niinkään ihmisen herruutta suhteessa luontoon, kuten kriitikot väittävät, vaan sen, että ihmisen tulisi viljellä ja varjella maata, koska se on Jumalan luomus. Näin ollen ympäristöongelmat kertovat pikemminkin ihmisen syntyisyydestä kuin kristinuskosta ympäristöongelmien lähteenä. (Pesonen 1999, 17-18.)

Edellä mainittujen näkemyksien lisäksi yksittäiset ihmiset viittasivat myös muihin uskontoihin, luontouskontoihin, maailmankatsomuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin, kuten animismiin, nondualismiin, muinaissuomalaiseen uskontoon, buddhalaisuuteen ja shintolaisuuteen. Toisinaan ei haluttu korostaa mitään tiettyä traditiota, vaan suosittiin universaalista suhtautumista uskontoihin ja erilaisten vaikutteiden soveltamista.

Luontoperusteinen henkisyys voidaan katsoa olevan merkittävällä tavalla läsnä aineistossa. Uskonto, henkisyys ja jumaluus, on ensisijaisesti sellaista, mikä löytyy luonnosta. Peräti 65% prosenttia vastaajista koki vähintään henkisyyden merkityksellisenä osana elämää. Oli sitten henkinen, uskonnollinen, kristitty tai ei-uskonnollinen, olivat erilaiset luontoperusteisen henkisyyden ulottuvuudet usein osa maailmankatsomusta. Tämän myös Bron Taylor on havainnut, jonka vuoksi hän on jakanut havaitsemansa luontohenkisyyden muodot naturalistisiin ja supernaturalistisiin maailmankatsomuksiin korostaakseen sitä, että luontohenkisyyttä ilmenee myös sekulaarissa kulttuurissa. (Taylor 2010, 14-15.) Toisaalta luonnontieteellinen käsitys maailmasta, joka auttaa ymmärtämään luonnon ja ekosysteemien toimintaa, on oletettavasti jossain määrin läsnä kaikkien maailmankatsomuksissa. Erilaiset luonnontieteelliset ja

uskonnolliset vaikutteet näyttävät toimivan usein rinnakkain tavalla, joka mahdollistaa luontoystävällinen ja koherentin maailmankatsomuksen muodostamisen.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tarkastelin tässä tutkimuksessa omavaraistalouksissa asuvien ihmisten luontosuhteita ja elämäntapoja. Tutkimus on pyrkinyt selvittämään, minkälainen omavaraistalouksissa asuvien luontosuhde on ja sisältääkö se sellaista, jonka voidaan ymmärtää luontouskonnoksi tai –henkisyudeksi. Luontouskonto ja –henkisyys määritelmäni on rakennettu aikaisempien tutkimuksien ja määritelmien pohjalta (Albanese 1990; Taylor 2010). Luontouskonnolla on tässä tutkimuksessa viitattu sellaiseen luontokeskeiseen maailmankatsomukseen, jossa luonnolla on itseisarvo ja siihen koetaan merkittävää yhteenkuuluvuutta. Tähän liittyy vahva tahto toimia luonnon puolesta, sillä luonto on koko elämää jäsentävä ja sille merkitystä antava tekijä. Luonto voi olla itsessään arvokasta niin, että se koetaan pyhäksi ja siihen liitetään transendentiaalisia piirteitä, tai se voi olla itsessään arvokas puhtaasti luonnontieteellisistä lähtökohdista ilman uskonnollisävytteisen käsitteistön käyttöä.

Aineistoni koostuu kuudenkymmennyhden ihmisen lomakehaastattelusta, jotka keräsin kahdesta Facebookin omavaraistalous –ryhmästä. Tutkimuskysymyksien perusteella ja sisältöanalyysin avulla olen jakanut aineistoni kolmeen pääluokkaan: omavaraisuuden taustalla vaikuttavat merkitykset, omavaraistalouksissa asuvien luontosuhteet, sekä uskonnon ja henkisyyden merkitykset.

Olen havainnut, että omavaraisuuden taustalla vaikuttaa suhteellisen yhtenäinen ja yhteenkietoutunut arvojen verkosto. Tässä arvomaailmassa voidaan karkeasti ottaen katsoa olevan kaksi ulottuvuutta, jossa yhdessä katse kohdistuu sisäänpäin ja toisessa ulospäin. Riippumattomuus, vapaus, itsenäisyys ja hyvinvointi liittyvät minuuden ja hyvän elämän toteutumiseen, kun taas luonnonsuojelu ja luontoyhteys liittyvät ihmisen tahtoon olla läheisessä suhteessa luontoon ja tehdä hyvää luonnolle.

Olen myös todennut, että omavaraisuuden paluu luontoon –ihanne on hahmoteltavissa eräänlaisena kulttuurisena ja symbolisena työnä. Omavaraiskulttuuri on modernin länsimaalaisen

kulttuuriin uudelleen muovaamista ja samalla eräänlaista historiallista kierrätystä. Se on valtakulttuurin määrittelemä sekä sen aikaan saama reaktio. Omavaraisuuden symbolinen ulottuvuus on puolestaan sellainen, joka ilmentää käsityksiä siitä, minkälainen on hyvä elämä ja minkälainen ihanteellinen ihmisen ja luonnon välinen suhde on.

Suhteet elolliseen maailmaan ovatkin varsin läheiset. Olen havainnut, että luonnon merkitys vastaajien elämässä on kaikenkattava ja keskeinen. Luonto merkitsee elämää, arkea, kotia ja turvaa; se on elämän ehto ja usein koskettaa kaikkia elämän osa-alueita. Luonto rauhoittaa ja tuottaa hyvää oloa monin tavoin. Luonnossa koetaan yhteenkuuluvuutta ja sitä, että voi olla oma itsensä ja vapaa. Luonnon puolesta ollaa usein myös huolissaan, joka motivoi toimimaan sen puolesta. Näin ollen omavaraistalouksissa asuvien luontosuhde on relationaalinen ja vastavuoroinen; luonto antaa kaiken mitä tarvitsee, jos sitä kunnioittaa ja siitä pitää huolen. Luonto on tällöin niin välineellisesti kuin itsestään arvokas asia.

Luontosuhteiden tarkastelua olen syventänyt animismin ja posthumanismin näkökulmilla. Olen havainnut, että vastaajille elollinen maailman koostuu merkityksellisistä toimijoista, joista ainakin eläimet ovat usein enemmän tai vähemmän tiedostavia, tuntevia ja persoonallisia olentoja. Usein eläimiin ja toisinaan laajemmin kaikkeen luontoon liitetään myös transsendentaalisia ulottuvuuksia, kuten sielullisia piirteitä.

Vastavuoroiset ja relationaaliset suhteet elollisen maailman kanssa tulevat esille monessa arkisessa kohtaamisessa niin kotieläinten kuin villieläinten kanssa. Suhteiden läheisyys ei kuitenkaan vaikuta siihen saako eläimiä syödä, vaan kotieläinten kasvattaminen, metsästyks ja kalastus ovat yleisiä, ja näin ollen lähes jokainen vastanneista on myös sekasyöjä. Lähes jokainen vastanneista kuitenkin painotti eläinten kasvattamiseen liittyviä moraalisia ulottuvuuksia ja vastusti tehotuotantoa. Vastanneiden läheiset suhteet elolliseen maailmaan tulevat esille juuri muun muassa ruoan kautta, sillä suhde ruokaan ilmentää luontosuhteiden arvopohjaa.

Lopuksi olen tarkastellut suoraan sitä, mitä merkitystä uskonnolla ja henkisyydellä on vastaajille, ja näkyykö tämä jotenkin heidän elämässä ja luontosuhteissa. Voidaan havaita, että luontoperusteinen henkisyys on merkittäväällä tavalla läsnä aineistossa. Tämä on totta varsinkin Taylorin tummanvihreän uskonnon määritelmän mukaan, jossa luontoperusteinen henkisyys on

ymmärrettävissä myös luonnontieteellisessä viitekehyksessä. Taylorin luontohenkisyydessä luonto nähdään itsessään arvokkaana ja pyhänä. Siihen liittyy voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ymmärrys siitä, että kaikki elollinen on samaa riippuvuussuhteiden verkostoa. Olen lisäksi argumentoinut, että luontosuhteiden vastavuoroisuus ja relationaalisuus voi toisinaan olla verrattavissa perinteiseen uskonnon harjoittamiseen, mikäli siihen liittyy samanlaista omistautumista, vastavuoroisuutta ja yhteenkuuluvuutta.

Uskonnon ja -henkisyyden merkityksellisyttä voidaan havainnollistaa muutamia prosenttilukuja kertaamalla. Vastaajista 65 prosenttia kertoi uskonnon tai henkisyyden olevan merkittävä osa elämää. Enemmistö viittasi henkisyyteen, joka kytkeytyi syvälliseen luontoyhteyden löytämiseen, moraaliseen itsensä kehittämiseen ja tiedostavammaksi ihmiseksi tulemiseksi. Osa vastaajista puolestaan kuvaili henkisyyttä sekulaarein termein ja painottivat tieteellistä maailmankuvaa tai henkisyyttä hyvinvoinnin lähteenä. Uskonnolliseksi identifioituneet puolestaan viittasivat pääsääntöisesti universaaliseen uskonnon käsitykseen, kristinuskoon sekä erilaisiin luontouskontoihin. Uskonnollisuuden ja henkisyyden raja on aineistossa kuitenkin häilyvä. Yleinen ilmiö oli, että kaikkissa ryhmissä usein haluttiin ottaa etäisyyttä institutionaaliseen uskonnon harjoittamiseen.

Lisäksi uskonto näkyy niissä monissa tavoissa puhua luonnosta ja toimia luonnossa. Vastaajista 42 prosenttia vastasi myönteisesti siihen, onko eläimillä tai muulla luonnolla sielua. Valta-osa heistä katsoi sielun olevan vain ihmisiä ja eläimiä koskeva ulottuvuus, jota ei kuitenkaan tarkemmin määritelty. Näin ollen, olen muuhun tutkimukseen nojautuen tehnyt omia tulkintojani siitä, miten sielua voisi ymmärtää ja havainnollistaa kyseisessä kontekstissa. Luonnon henkisyyden ulottuvuuksia kuvaillaan lisäksi esimerkiksi energian, äidin tai äitimaan käsitteillä, tai ilmaisuilla, kuten ‘’metsä on kirkkoni’’ tai ‘’luonnossa henkisyys asuu’’.

Luontouskonto –teoria on ollut tutkimuksessani hyödyllinen työkalu tarkastelemaan merkityksellisiä luontokeskeisiä luontosuhteita ja maailmankatsomuksia. Toisaalta se on myös laaja ja ulkopuoliselle mahdollisesti harhaan johtava. Käsitteen laajuus liittyy sen sovellettavuuteen ja uskonnon määritelmien moninaisuuteen. Ympäristötietoisuus ja luontoarvot ovat ajankohtainen kasvava trendi yhteiskunnallisessa keskustelussa ja etenkin nuoremman sukupolven parissa, joka hälventää sekulaarien luontokeskeisten maailmankatsomuksien ja

luontouskontojen rajoja entisestään. Osittain tämän vuoksi olen pyrkinyt hyödyntämään luontohenkisyden käsitettä. Uskonnon käsite, kuten tässä tutkimuksessa ollaan huomattu, saattaa toisinaan herättää ulkopuolisissa negatiivisia mielleyhtymiä, joihin halutaan ottaa etäisyyttä. Samalla kuitenkin saatetaan käyttää uskonnollista sanaistoa ja kokea henkisyden merkitykselliseksi.

Tutkimukseni metodologisella puolella on muutama huomionarvoinen asia. Käyttämäni lomakehaastatteluun voidaan katsoa liittyvän niin hyötyjä kuin haittoja. Onnistumiseksi voidaan laskea sen, että tutkimukseen osallistui suhteellisen iso populaatio. On toki pidettävä mielessä, että kysessä oli verkkohaastattelu, jolloin osallistujien valikointi perustuu vapaaehtoisuuteen. On siis todennäköisempää, että haastatteluun on vastannut ensisijaisesti sellaiset ihmiset, joita kyseiset teemat kiinnostavat. Näin ollen tuloksien perusteella ei voida tehdä laajempia johtopäätöksiä suomalaisesta omavaraiskulttuurista. Missä määrin kasvotusten haastattelu olisi voinut tuoda lisäarvoa aineistolle, on myös epäselvää. Selvää kuitenkin on, että käytetyllä menetelmällä olen todennäköisesti saanut huomattavasti laajemman ja monipuolisemman aineiston kuin mitä olisin saanut haastattelemalla kasvotusten huomattavasti pienempää ryhmää. Lomakehaastattelun heikkous on myös se, että en ole voinut tehdä lisäkysymyksiä silloin, kun se kenties olisi voinut olla tarpeellista. Näitä aukkoja olen pyrkinyt täydentämään omalla suhteellisen laajalla ymmärryksellä aiheesta kiinnittäen kuitenkin jatkuvasti huomiota siihen, että en tee liian suorita olettamuksia tai johtopäätöksiä pelkästään omiin käsityksiin vedoten.

Omavaraisuutta ei ole aikaisemmin tutkittu Suomessa uskontotieteellisestä näkökulmasta. Sen sijaan omavaraisuutta on tutkittu etenkin yhteiskuntatieteellisissä oppiaineissa. Myös luontouskonnon tutkimus on Suomessa varsin vähäistä, ja näin ollen työni tutkimusaukko on rakentunut suhteessa Anna Lindforsin pro gradu –tutkielmaan. Luontouskonnon ja -henkisyden tutkimukselle on kuitenkin monenlaisia soveltamisen mahdollisuuksia harvaan asutussa Suomessa, jossa kaupunkilainenkin usein löytää lähimetsää kävelymatkan päästä, ja jossa luonto tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia olemiselle, kokemiselle, tekemiselle, ja merkityksien luomiselle.

Liitteet

Liite 1. Aineistonpyynti

Asutko luonnonläheisesti ja pyritkö omavaraisempaan elämäntapaan? Osallistu pro gradu - tutkielmaani täyttämällä alla oleva lomakehaastattelu. Tutkimukseni rakentaa kuvaa siitä, minkälaiset luontosuhteet ja maailmankatsomukset omavaraisuuspyrkimyksien taustalla vaikuttavat. Olen kiinnostunut siitä, millaiseksi haastateltavat kokevat ja käsitteellistävät luonnon ja oman paikkansa suhteessa siihen, sekä minkälaisia merkityksiä omavaraisuudelle annetaan.

Niin pitkät kuin lyhyet kirjoitukset ovat tervetulleita. Omavaraisuusasteen suhteen ei ole tarkkoja vaatimuksia, joten vastata voi, vaikka olisit vasta ottamassa ensimmäisiä askelia kohti omavaraisempaa elämäntapaa.

Olen Ilkka Juutinen Turun yliopistosta ja kerään aineistoa kulttuurien tutkimuksen ja uskontotieteen oppiaineen pro gradu -tutkielmaan. Lisätietoja voi kysyä: ilkrju@utu.fi. Osallistuminen on vapaaehtoista ja tapahtuu nimettömänä. Vastauksien luottamuksellisuus turvataan niin, ettei aineistoa käsittele tutkimuksen aikana kukaan muu kuin tekijä itse. Tutkimuksen valmistuttua vastaukset arkistoidaan (mikäli vastaaja antaa suostumuksen) ja niitä käsitellään arkiston käytösääntöjen mukaisesti.

Lomakehaastatteluun voi vastata 09.01.2022 asti.

Arkisto: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/hkt-arkisto>.

Tietosuoja: <https://drive.google.com/file/d/1-zbGz0o27nvriV1JLonHI4iKocdiK2tq/view?usp=sharing>

Liite 2. Google Forms lomakehaastattelu

1. Olen lukenut tietosuojailmoituksen, informointitekstin ja HKT-arkiston käytösäännöt. Lähettämällä vastauksen hyväksyn vastauksen arkistoinnin Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, jossa se on jatkokäytössä arkiston käytösääntöjen mukaisesti. (Kyllä/Kyllä, mutta ilman arkistointia)

2. Kerro sähköpostiosoitteesi, mikäli haluat kuulla tutkimuksen tuloksista tutkimuksen valmistuessa
3. Kuvaile hieman kuka olet, missä elät ja miten elät? Miltä arkesi, kotisi ja kotiympäristösi näyttää? Asutko maaseudulla vai kaupungissa?
4. Minkälainen on omavaraisuusasteesi? Minkälainen omavaraisuus sinua kiinnostaa? Onko sinulla jonkinlaisia tavoitteita omavaraisuuden tason suhteen?
5. Mitä omavaraisuus sinulle merkitsee? Onko se esimerkiksi pyrkimystä yhteiskunnalliseen riippumattomuuteen, aktivismia, luonnonsuojelua, vai jotain muuta?
6. Oletko kokenut ilmastoahdistusta? Onko se vaikuttanut elämäntapoihisi ja valintoihisi tai onko se muuttunut omavaraisuuden myötä?
7. Miten kuvailisit luontosuhdettasi? Mitä luonto sinulle merkitsee?
8. Minkälaisia luontokokemuksia sinulla on? Mitä tunnet luonnossa?
9. Mikä on mielestäsi luontoa ja mikä ei luontoa? Missä menee luonnon ja kulttuurin raja?
10. Minkälainen ihmisen rooli/asema tulisi olla luonnossa ja maapallolla?
11. Minkälainen on suhteesi eläimiin? Entä muihin luonnon osiin (esim. kasveihin, puihin, metsiin, järviin)? Onko eläimillä (tai muilla luonnon osilla) tietoisuus tai sielu?
12. Mikä on suhteesi eläimiin ja eläintuotteisiin ruokana? Saako eläimiä syödä?
13. Merkitseekö uskonto tai henkisyys jotain sinulle? Jos merkitsee, niin miten tämä näkyy elämässäsi ja miten tämä vaikuttaa luontosuhteeseesi ja maailmankatsomukseesi?
14. Haluatko kertoa jotain muuta itsestäsi, omavaraisuudesta tai luonnosta? Haluatko esimerkiksi jakaa jonkin merkityksellisen tarinan tai hetken elämästäsi?

Lähteet

Kirjallisuus

Abram, David

2011 *Becoming animal: An earthly cosmology*. New York: Vintage Books.

Albanese, Catherine L

1990 *Nature religion in America: From the algonkian indians to the new age*. Chicago: The University of Chicago.

Alho, Keijo

1949 *Suomen uudenaikaisen teollisuuden synty ja kehitys 1860-1914*. Suomen pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja.

Attfield, Robert

2015 *The ethics of the global environment*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Brown, Dona

2011 *Back to the land: The enduring dream of self-sufficiency in modern America*. Madison: University of Wisconsin Press.

Ferrando, Francesca

2016 Humans have always been posthuman: A spiritual genealogy of the posthuman. Teoksessa Banerji D. Paranjape (toim.) *Critical posthumanism and planetary futures*, 243-256. Lokakuu 2016.

Gottlieb, Roger S

2006 *A greener faith: Religious environmentalism and our planet's future*. New York: Oxford University Press.

Gould, Rebecca Kneale

2005 *At home in nature: Modern homesteading and spiritual practice in America*. California: University of California Press.

Haverinen, Risto, Kirsikka Mattila, Aleksi Neuvonen, Rinna Saramäki & Otso Sillanaukea

2021 *Ihminen osana elonkirjoa: Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella*. Helsinki: Sitra.

Harvey, Graham

2013 *The handbook of contemporary animism*. New York: Routledge.

Harvey, Graham

2017 *Animism: Respecting the living world*. London: C. Hurst & Co.

Harvey, Graham

2019 Animism and ecology: participating in the world community. *Ecological Citizen* 3 (1), 79.

Heelas, Paul ja Woodhead, Linda

2005 *The spiritual revolution. Why religion is giving way to spirituality*. Cornwall: Blackwell.

Hogan, Linda

2013 We call it tradition. Teoksessa Graham Harvey (toim.) *The handbook of contemporary animism*, 17-26. New York: Routledge.

Jokinen, Kimmo & Kimmo Saaristo

2002 *Suomalainen yhteiskunta*. Juva: WSOY.

Kamppinen, Matti, Minna Opas ja Mia Rönkä

2021 Kosmoksen rytmi: Luontoperusteinen henkisyys tutkimuskohteena. Teoksessa Juha Hiedanpää (toim) Tiedenuovo: *Ihmistieteen näkökulmia luonnonvarapolitiikan muotoiluun*, 93-120. Tampere: Vastapaino.

Kinnunen, Veera

2018 Pitääkö olla huolissaan jätteestä? Jäte huolen ja hoivan aiheena. *Filosofinen Kulttuurilehti* 24 (10)

Korpelainen, Matti

2021 *Yhteisöllisyys, luontosuhde ja hyvinvointi yhteisöasumisessa – Monimetoditutkimus Suomen ekoyhteisöistä*. Maantieteen pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto.

Latour, Bruno

2004 Why has critique run out of steam? From matters of fact to matters of concern. *Critical Inquiry* 30 (4), 225-245.

Leskinen, Anni

2019 *Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa: Keinot, syyt ja elämänpolitiikka*. Ympäristöpolitiikan pro gradu –tutkielma. Itä-Suomen yliopisto

Lindfors, Anna

2017 *Luontouskonto osana pääkaupunkiseutulaisten ympäristöaktiivien luontosuhdetta*. Uskontotieteen pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta.

Lummaa, Karoliina ja Lea Rojala

2014 Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa Karoliina Lummaa & Lea Rojala (toim) *Posthumanismi*, 13-32. Eetos e-julkaisut.

Lummaa, Karoliina

2014 Antroposeeni ja objektien ekologia. Ihmisen luontosuhde humanismin jälkeen. Teoksessa Karoliina Lummaa & Lea Rojala (toim) *Posthumanismi*, 265-288. Eetos e-julkaisut.

Naveh, Danny & Nurit Bird-David.

2013 Animism, conservation and immediacy. Teoksessa Graham Harvey (toim) *The handbook of contemporary animism*, 27-37. New York: Routledge.

Nordlund, Lasse & Maria Dorff

2009 *Elämämme perusteista*. Siuro: Palladium Kirjat.

Oksa, Juha

2005 *Antihumanismista antroposentrismiin. Ympäristöfilosofia ja ihmisenmaailmassa oleminen*. Aluetieteen pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Peltonen Milla

2020 *Erakot: Omintakeisten suomalaisten elämäntarinoita*. Helsinki: Into.

Pietarinen, Juhani

2000 Ihmislähtöiset luontoarvot ja luonnon omat arvot. Teoksessa Arto Haapala & Markku Oksanen (toim.) *Arvot ja luonnon arvottaminen*, 38-54. Helsinki: Gaudeamus.

Pihkala, Panu

2019 *Mieli maassa? Ympäristötunteet*. Helsinki: Kirjapaja.

Pesonen, Heikki

1999 *Uskonnon luonto. Ihmisen ja luonnon suhde uskonnollisessa ajattelussa*. Jyväskylä: Atena.

Pesonen, Heikki ja Mikko Kurenlahti

2020 Ympäristökysymys. Teoksessa Heikki Pesonen ja Tuula Sakaranaho (toim) *Uskontotieteen ilmiöitä & näkökulmia*, 134-144. Gaudeamus e-julkaisu.

Segal, Robert A

2013 Animism for Taylor. Teoksessa Graham Harvey (toim) *The handbook of contemporary animism*, 53-62. New York: Routledge.

Stausberg, Michael & Steven Engler

2011 *The routledge handbook of research methods in the study of religion*. New York: Routledge.

Taira, Teemu

2006 *Notkea uskonto*. Eetoksen e-julkaisu.

Taylor, Bron

2010 *Dark green religion: Nature spirituality and the planetary future*. California: University of California Press.

Teittinen, Jouni

2014 Mikä ihmiselle kuuluu. Humanismi, kysymys eläimestä ja kärsivien piiri. Teoksessa Karoliina Lummaa & Lea Rojala (toim) *Posthumanismi*, 155-178. Eetos e-julkaisut.

Tikkanen, Pasi

2015 *Elonkehä-lehden taival 1995-2015*. Teoksessa Kristiina Tikkanen & Pasi Tikkanen (toim) *Elonkehän puolesta: Syväekologisen kulttuurilehden kaksi vuosikymmentä Linkolasta Vadeniin*, 5-25. Vihreän Elämänsuojelun Liitto ry.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi

2009 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vainio, Annukka & Riikka Paloniemi

2009 Sukupuoli & luontokäsitykset suomalaisen metsänomistajuuden osana: Diskurssianalyttinen näkökulma. *Alue & Ympäristö* 38 (2), 3-12.

Valerie M. Sue & Lois A. Ritter

2015 *Sage research methods. Sampling: conducting online surveys*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.

Vuorio, Hanna-Kaisa

2019 *Omavaraisuuteen pyrkivän kotitalouden arki ja sen merkitykset: Miten arkea rakennetaan suhteessa moderniin yhteiskuntaan?* Kotitaloustieteen pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.

White, Lynn

1967 The historical roots of our ecological crisis. *Science* 155: 1203-1207.

Willamo, Risto

2005 *Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä: Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena.* Ympäristönsuojelutieteen väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Yinger, J. Milton

1970 *The scientific study of religion.* London: The Macmillian Company.

Sähköiset lähteet

LUKE-kotisivut

Suomalaisten luontosuhde

<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/virkistuskaytto/>

Luonnossa-kotisivut

Jokamiehenoikeudet

<https://www.luonnossa.fi/Jokamiehenoikeudet-muualla.php>

Maaseutubarometri 2020

<https://www.maaseutupolitiikka.fi/uutiset/maaseutu-on-hyvan-elaman-paikka-61-prosentille-suomalaisista>

MHY-kotisivut

Suomalainen metsänomistajuus

<https://www.mhy.fi/metsatietoa>

Tilastokeskus-kotisivut

Suomalainen mökkikulttuuri

<https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/blogit/2020/mokkeilijoiden-maara-lasketaan-miljoonissa-vapaa-ajan-asumisen-suosio-kasvussa/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.*

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

YLE-kotisivut

Suomalaisten luontosuhde

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/09/27/yle-luonnon-kysely-suomalainen-on-yllattavan-vahvasti-luontoihminen-sienestys>

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/09/28/yle-luonnon-kysely-suomalaiset-asettavat-luonnon-taloukasvun-edelle-huoli>

WWF-kotisivut

Suomalainen metsäteollisuus

<https://wwf.fi/metsanhoito-opas/mika-metsaluonnolla-on-hatana/>

